

INTERVJU MED HERMAN ERLANDSSON I MOVIKEN

- Ska ni ha födsel, dag å dato?
- Ja, jag tänkte att om du ville börja å berätta lite om ditt föräldrahem.
- Ja, jag är född här i Moviken år 1901. Den 26 juni. Det var min första dag.
- Kan du berätta var ni bodde då lite?
- Vi bodde här uppe på Brunna som dom kallar, å sen flytta vi härifrån å bort nånstans där som Zaccos bor, å sen flytta vi därifrån när jag var en 4 år kan jag tro å till Forsa, å så bodde vi där tills jag var en 7 år, då kom vi tebaks hit till Moviken, å sen har vi varit här i Moviken, det var nog nån gång på 06 vi kom tillbaks, sen har vi varit kvar här. Å det har varit skolgång då till den tiden blir det. Men när skolgången, sen man börja på å bli en 11-12 år då skulle man göra dagsverke varannan dag, för det var varannandagsskola här, gick i skolan varannan dag. Då skulle man vara här framme under jordbruksrättarn å göra dagsverken varannan dag.
- Vad fick ni börja göra då för nånting då?
- Ja, under slåtterns så fick man bära ut vatten åt dom som hässja, å liar, dom hade, dom slog mycke med liar på den tiden se, å så fick man vara med å köra ut hässjverk å lite utav varje sånt där smått.
- Vad fick ni betalt för det då, småpojckarna?
- 55 öre om dagen. Jodå.
- Å dom såg du inte röken utav, fick du betala dom hemma eller?
- Ja, det var mor mycke som tog hant om dom åt mig så att

jag inte slarva bort dom. Det var hårda bud då. Jo, ser du, i gamla tider hade föräldrarna stora fordringar på så barn. Fick absolut inte springa kring backarna förstår du, sen man sluta skolan på vårn ä, man skulle arbeta oavsett om man tjäna nå eller alls inte, huvudsaken att man inte sprang kring backarna å gjorde rackartyg. Dom hade den uppfattning se, arbeta skulle dom. Han var född nos. Å mor

- Fick du hjälpa till mycke hemma också? vad nacken heta,

- Ja, dom hade jordbruk också ser du så man fick hålla på med det å på kvällarna. Jag hade en syster som var äldre, men hon var ju borta å hade plats. Hon var nog den första härifrån Bjuråker som gick på folkhögskolan i Forsa. Det var Israel Jonsson, honom har du väl hört talas om? En ur-gammal, det var i början han var här, andra tredje året han var här. Hon gick där en termin. Sen kom hon hem å var hemma ett tag, sen kom hon till Falun, så då var jag ensammen hemma jag då. var på det visat han kom tillbaka hit,

- Så ni var bara två syskon? blev han ju kvar här då på

- Jag hade en bror som var 19 år när han dog. Å sen var jag ensammen hemma då till hon kom hem, men då kom hon hem senare, för hon fick charlakan å vart dålig, så var hon hemma ett par år å så gifta hon sig. Å sen fick hon två barn i tät följd å hon hade spanska å väldigt hårt, så hon blev sjuklig, så hon blev aldrig bra nå mer. Så hon, jag tror det var nån gång på, 28 dog hon, så hon har två barn efter sig. Hon var gift med en svåger till Hjulman, som heta Hultman. från plats till plats om man ska få nån upp-

- Jaså, så ni är släkt på långt håll?

- Ja, å sen blev han gift med en kusin till mig, Hultman där,

å de där barna dom bor i Stockholm, båda två. Flickan är gift med en järnvägare å pojken har varit lokförare, å så när han om sågen i Delsbo, Stömne såg. Så han är ju mycke där då, men annars så är han bosatt i Stockholm, han är gift ifrån Delsbo.

- Vad hade din pappa för arbete där?

- Masugnsarbete. Det var dä. Han var född mas. Å mor hon var ifrån Harmånger. Jag minns inte vad socken heta, där far var ifrån, han tala om et men jag kommer inte ihåg, men han var född i Dalarna, men han var inte mer än en 5 år när han kom till Forsa, så jag finns hans föräldrar jag, inte modern åt han, men fadern. Farfar, han minns jag, för dit var jag. Men hon var nog borta hon, död, innan jag vart så pass att jag kunde minnas na. Jo, han arbetade i masugnen här, å när han bodde i Forsa arbetade han på Forså Bruk. Å så var han med vid malmlossningen, lastningen där, åt bilaget här, det var på det viset han kom tillbaks hit då å kom till masugnen, å sen blev han ju kvar här då på dä viset gick det till. Det vart ju blandat arbete där å i början, masugnsarbete å skogen å så på slute kom han med på flottningen, så jag var med där på sjön en 12-15 år sista sommarn, under sommararbete.

- I masugnen finns det väl väldigt många olika arbeten man kan utföra?

- Ja, kan du berätta allihopa för mig?

- Ja, det är mycke komplicerat de ser du, dä är, man ska et, nog nästan gå från plats till plats om man ska få nån uppfattning om det.

- Men kan du inte göra det?

- Jo visserligen. Det börjades med att dom fyllde den här pipan med malm å rosta, i den där som står längst bort, den fyllde dom med malm å rosta. Å sen brändes den malmen å så togs han ut i luckor som finns där på rostugnen å så tippades han ner å krossades å så skickades han upp på kransen, den där brygga som du såg som går alldeles rätt upp. Å där lassa han på för smältning med kol, å sen så gick det om drygt ett dygn innan det kom ner, men sen så kom i full drift, då blev det automatiskt att det där gick undan för undan, då kunde det bli 4-5 tappningar per dygn. Då gjorde dä. Å så tappades det ut slagg emellanåt då, för slaggen ligger uppå järnet han så, så han flyter ut först han. Å sen kommer järnet. Å då tappa dom ut dä i en annan öppning. Å sen skulle det där järnet tappas i formar som kallades för kokiller, dom var gjord utav järn. Å där skulle det där ligga tills det blev svalt så dä gick å lyfta upp dom med en kran å sen så kapades dom av, slog av dom, å dä vart ungefär bitar i den här längden, å den här bredden. Det fanns nån som kunde väga en upp till 50 kilo utav de där, men annars så var dom mellan 35 å 40 dom vanliga. Men då dom gjorde vallon då gjorde dom dä i bara sand, ser du, å dom bruka väga upp emot en 900 kilo styck, så vi gjorde tre såna för varje tappning. Då gjorde dom. Det var en annan sorts malmning på dä. Det var en sämre sorts malm dom använde till vallon. Å sen så tog dom den vallon upp till Strömbacka. Å smälte om et, å smidde ut et till stångjärn där, de är där det står om lancashiresmederna, det är dom dä ser du som tog hant om dä, för då gick dä på järnvägen upp dit till Strömbacka.

Men annars körde dom upp med oxar. Dom har kört med oxar här å ser du, det har du väl hört. Ja, det där garaget var som står därborta som arrendatorn har lite, där hade dom 12 stycken köroxar, så bruka dom köra upp med just dom där, dom körde med par då på vintern å hade en sån där just på för kälkarna.

- Så dom körde med kälke på vintern?

- Ja.

- Kunde dom inte använda banan då?

- Nej, den var nedsnöad den då. Oxarna skodde dom, hade vinterskor på dom. Ja, dom hade ett särskilt stall där som dom skodde dom i, spela upp dom. Då åkte smeden med å stalldrängen som var här, dom hade en 10 hästar här å för jordbruket, å sår skodde dom dom där oxarna då. De var broddar på dom där skorna då på vintern å på sommarn var dom slät då förstås. Å så körde dom malm med dom. Då fick dom dra malmvagnar mellan sjön å upp hit. För att klyva sliperten. Då bröt dom ju sönder klövarna mycke då förstås. Ja, det var ju rena djurplågeriet ser du. Småpojkar som skulle köra med dom där då förstås. Ja, dom fick gå fritt ner då, fösa dom fritt, för dom visste ju var dom skulle ta vägen, å så fick dom leda dom då i hornet då dom satte dom för skaklarna för å köra upp dom. Ja, dä var, jodå dom hade 12 stycken såna där stora kolosser, men dom var inte elak ä, ja, det fanns väl nån som om han vart riktigt trött visa lite humör nån gång, men annars var det inte nå farligt med dom ä. Men det gick inte å få stopp på dom om man börja på å bli hungrig å ville hem om man var ute å körde med dom. Dom bara gick dom ser du. Då var dä bara å hänga

me. Jag minns vi hade ett par far å jag. Han hade jordbruket kvar då. Då hade han en jordbit uppe här. Å då var dä på vårn, så han var där å harva förstår du, å vi skulle så där, å han hade lånat en ... i en granngård som han skulle gå hem med å jag skulle köra ner med oxarna. Men du vet att småpojkar har alltid nåt fuffens för sig dom, jag la tömmen i munnen så här jag, å gick å streta emot. Det gick bra en stund dä, men hur det var så vart dom i humör förstår du å sprang där å jag kom inte lös ur tömmen. Släpa mig efter vägen. Klådde sönder kläder å knän å alltihop innan dä vart stopp. Nä, dom gilla inte de där, för dom skulle bara iväg dom då, dom kände att det var nåt fuffens med dä hela. Å jag fick en blåsning utav far förstås när han kom.

- Hade ni namn på dom där också så ni kände igen dom?

- Ja, det fanns namn på dom, dä gjorde dä. Jag minns det var en vid sjön, dom hade en stor vedbod som gick ut i vattnet, som var utbyggd i vattnet, så dom hade ved där åt ångbåten, å dä var, ja, jag vet inte om det var varmt väldigt så dä var mycke mygg å flugor på dom, det var en som sam ut i vattnet, å så sam han under vedbon å spände fast sig ser du, han skulle gå iland han, å det vart ju för grunt på slutet så han fastna. Dom fick såga av stora bjälkar te å få lös en. Tänk såna tillställningar. Det var rena djurplågeriet förstås te å köra med dom på det där viset. Å dåligt med mat åt dom. Å du förstår att när de där 12 stycken komma i en hage å skulle beta, den här hagen nere som man kör igenom när man åker till sjön, dom kallar den för sjöbohagen, där bruka dom få gå mycke för dä var behändigt att ha dom där när vi skulle köra malm, det vart

ju kolsvarta backen dä bara på några dagar dä. Det var ena som vi kalla för Kajsarlöven, dom hjälpte dom där oxarna, å hon var ju väldigt intresserad av dom hon. Å då hade rättarn slagit hö här i närheten så det var hässjor, men hon behagade att gå in å ta där utav de där hässjorna å bar dit åt dom. Å rättarn på Kajsa för de där. Men hon gick upp till inspektor Lagerholm å tala om det. Ja, du får ta dä Kajsa sa han, det lovar jag dä sa han. Han såg att dä var bortåt alla väggar för han hade vart dit å tittat då förstås. Det var ju kolsvarta backen dä. Dä var ju inge å äta för dom. Å så hade en en krona om dagen på den tiden, å på den tiden skulle dom in på kontoret då, det var kontoret där borta, i gamla kaffé, det var alldeles efter vägen de där. Å då var dä Lagerholm som skrev upp arbetstiden å dela ut avlöningar. Å då var Kajsa inne å skrev upp. Nå Kajsa sa han. Han bruka driva med na, hur många dagar har du nu då Kajsa sa han. Jag har 70 sa hon. Va, 70, å då var dä för en månad, 70 dä kan aldrig vara möjligt. Jo, jag har haft Anna med mig också sa hon. Hon fick dom.

- Han var snäll också då?

- Jo, han var så snäll. Han tyckte synd om dom han ser du. Tänk om du skulle ha sett var dom bodde, ja, det var nåt hemskt det ser du. Ja, hon var gift med en som hette Per Larsson då, jag minns inte vad han var kommen ifrån, han var nog värmlänning ifrån börden, å dom levde ett konstigt liv dom där ser du, dom hade varsina hushåll, han bruka alltid gå på affärn han å köpa en limpa som han gick å åt på jämt, å en smörbit, å Kajsa hon hade sitt för sig. Ja, det var en konstig ordning ser du. Å inga sängkläder eller nån-

ting i nå sängar eller nå. Jag var in där nå gång som barn, å du vet att barn dom ser ju allting dom. För dom hade en dotterson som var invalid. Å den bruka vi mycke ha med oss å bada. Å han den där stackarn var så full av lus förstår du. Vi hade en med oss ner vid sjön här borta å vi var småpojkar. Å han var så full av lus pojkar stackarn förstår du så det var nånting bedrövligt. Å då var det en utav pojkar som var med. Hen hette Henrik Forslin, å han hade en, å han bodde närmast sjön, så vi tog han med oss hem till hanses mor, å hon tog å tvätta en å gjorde ren en. Ja, det var någonting bedrövligt förstår du. Han var minnesslö i armar å ben, men han hade fullt förstånd. Ja, det fattades inte nå i dä, men svårt för å gå. Å han kunde slå ihop bena å så ramla han omkull. Inte vet jag om han hade haft nå släng utav barnförlamning eller nå. Men konstigt nog, du vet att dom ska vara stygg mot såna där andra barn, men dä hände aldrig med den där ä. Dom tog han i försvar allahop. Konstigt nog. Han kom på ålderdomshemmet på slutet, då måste dom ta han dit då förstås sen föräldrarna dog. Så kommun fick böta en gång för att dom inte hade mönstrat en i rätt tid. Dom var ju tvungen att visa upp en för mönstringsnämnden. Men dom tänkte inte på det. Det fick vara. Dom kom väl inte ihåg att han var så gammal. Men dom fick böta för en då, så han dog där då. Han var väl en 30 år då, 25 eller nå. Ja, det var hemska scener ser du hur det såg ut inne där. Å den där gubben han gick å drog en sån här fyrhjulskärria, en sån där barnvagn, han sålde karamell på slutet då han inte orka arbeta. Dom ville få en på hemmet, han bodde ensam då ser du. Aldrig i livet. Nej dom fick inte dit en ser du. Så hon komma hem hon dottera å var med på slutet han levde. Jo, han köpte karameller utav modern utav de här Ärfströms, Hilding Brodins änka, hon gjorde karameller på Strömbacka såna där hemkokta. Å det gick han å köpte upp å hon gjorde strutar å

han gick å sålde såna där. Han var väldigt försiktig med pengar se. Jag minns vi for å skoja med den där å ville kritsa av en, men dä var omöjligt. Nej då, han skulle ha pengar innan han släppte karamellerna. Ja. Han hade nån krona när han dog å. Han gick här i kolhuset då kunde masugnen gå ända till 2 år i stöten, på ett enda svep, söndag å vardag lika, men han tvätta sig inte på hela tiden. Tvätta sig inte på hela tiden förstår du. Han var alldeles blank. Men när han tvätta sig då blev han vit må du tro. Men dom som tvätta sig mest, som blev så sotig, dom vart ju glosig dom, för det slår ut mer å mer ser du, sen dom fått ta igen sig. Det är lika med som som håller på å kola, om dom rev ut kolmilor, om dom tvätta sig på kvällen så var dom fullt ut svart på morgonen när dom vakna igen om dom bada aldrig så riktigt. Det var konstigt dä, det slog ut på nåt konstigt sätt. Jag minns, det var en episod på den tiden fick man ju inte åka bil ä å så skulle vi på mässa syster min å jag, å vi skulle till Delsbo å då tog vi tåget förstås. Å jag hade cykel. Då skulle hon åka med mig på cykeln. Men jag skulle inte få fara på morron ä, jag skulle köra kol på förmiddagen. Jodu. Å kom hem å tvätta mig å så ner vi kommer till Delsbo då förstår du så står en pojk där från Skärås. Du har kört kol du ser jag. Är jag glosig sa jag. Ja, du är alldeles svart kring ögon. Å det var jag.

- Var det just där det slog ut då? Å var första året dä. Det var första

- Ja, det slog ut kring ögon. Å ju gift. Dodde hanna hos min far. Å

- Det måste sett roligt ut dä. Å så var jag uppsättare vid två blåstar

- Ja, det såg ut som man inte hade tvättat sig förstås. Men på mässa

skulle vi, det hjälpte inte. Jag minns hon hade en handväska å vi

var på väg nerut å då small handtaget av på handväskan så hon tappa

den. Å tröta på mig förstås då för det var ju jag som rådde för dä

då förstås. Det var hon som skulle ha kommandot som var gamlare, hon

var 4 år äldre hon ser du. Jag var väl bara en 14-15 år.

- Hur var det annars med tvättmöjligheter där borta vid masugnen?

Det fanns inte alls?

- Inte nå, inte ett dyft. Nää. Det enda vatten man hade att tillgå där var en hink som man fick gå å hämta i en vattenkran å dricka. Jo hördudu, jag ljuger. Det tillkom ett badrum, ett badhus på slute. Det var nog Lagerholm som ordna där. Så där gick vi å bada. Men man kunde ju inte springa där för varje dyft å bada ä. När man sluta klockan 2 på en natt eller så. Då fick man ju gå hem å tvätta sig. Å var det vintern å kallt så var det ju väldigt otjänligt förstås, för man vart ju alldeles inkokt utav att vara inne i det där, för där var ju så hett där å komma ut i en 20 graders kyla å gå långt sen, det var inte så hälsosamt där heller, så man fick ju vara försiktig med det å. Men vid de tillfällena man hade ledigt ett par dagar var man ju där då förstås å bada. Ja. Jo, där var Lagerholm som ordna till de där.

- Jag tänkte be dig berätta lite om ditt arbete här i masugnen, vad du har sysslat med för olika avdelningar?

- Jadu, det var varje plats som finns där, sånär som på maskinhuset, där har jag aldrig varit, men annars har jag varit på varenda plats.

- Vad fick du börja med?

- Ja, jag var med på rostugnen. Det var första året där. Det var första gången jag var där. Då var jag ju ogift. Bodde hemma hos min far. Å sen var jag med nere i hytta. Å så var jag uppsättare vid två blåstar å så var jag med på utfraktningen en tid å prova allt möjligt. Å i krossen var jag å likaså var jag med å slog järn där. Till å med att jag fata kol nåt skift.

- Var det vanligt att man bytte så där ofta avdelning?

- Ja, när man inte hade nån plats så kunde man få gå runt när där fatta-

des nån som var sjuk, som var borta å det inträffade många gånger dä att dä vart nån person sjuk ser du å då skulle dom ha nån i ställe. Å då kunde man inte skicka dit vem som helst ä dom måste ha nå begrepp om arbete för att man skulle kunna vara där. Å som uppsättare ser du fordrades de att man skulle ha en bra lång praktik. Vana med utförande å. Se dä skulle, dä var nog dä mest krävande arbetet som fanns där. Dä v ä dä, dä var så vamt dä ser du.

- Hur gick det till när du lärde dig till uppsättare då?

- Dä var när min far var där, å jag var nere i rostugnen ser du. Jag var rätt så gammal så jag var upp lite då å då. När jag hade en halvtimme ledigt ibland då gick jag upp å bytte av en å gjorde nån sättning där så han fick äta, för dä hann han inte annars då. Dä var omöjligt dä. Han fick fara å försöka äta lite granna då när dä passa. Dä var olidligt de ser du.

- Vad var det för arbete man skulle utföra på kransen?

- Man skulle tippa i kolena, sen skulle man malma, å dä var ungefär ja, vad ska jag säga, 6-700 kilo i varje sättning som skulle malmas på å så var dä en hel del grovjärn som skulle plockas på. Å man fick göra 4 såna där sättningar varje timme. Å dä tog om man var riktigt hygglig en 10-12 minuter för varje. Då förstår du att det inte vart lång fritid ä. Å så en sån hetta som dä var där. Det var ju gas, kanske 8-10 meter uppanför. Allting vart ju så hett så man kunde inte ta i det med mindre än att ha handskar på sig. Dä vart ju olidligt hett där.

- Hade ni några speciella redskap att använda däruppe.

- Ja, vi hade en våg. Kolena kom upp i en kärra. Dom här korgarna som står där, dom har du sett på baksidan av masugnen där kom kolena i. Å dom spelades upp i en vagn å så skulle dom där skjutas fram till pipan å så gick man på en sida å tippa därifrån å så gick man från

motsatta sidan å tippa den andra.

- Å det fick du tippa för hand då?

- Ja, å så spela ner en tebaks. Det var spel som den spelades med ser du. Å sen då skulle man rätta till de där kolena, jämna till dom lite å sen malma man. Å de där gick så fort dä förstår du så man kunde få spela upp nya kol under tiden man malma ibland för att vinna. Det tog bra lång tid att få upp kolena tebaks för han gick sakta ser du, väldigt sakta. Så man kunde få ha spelet igång när man malma å. Då fick man börja om igen medetsamma man hade gjort en klar, man hant inte mer. Det var en enda skift, jag tror aldrig det har hänt nå mer, jag gjorde 33 sättningar, det var 4 i varje timme då å 5 en ser du. Jag fick göra 33. Å det var under själva högsommarn under den här tiden.

- Å det måste ha varit hemskt arbetssamt.

- Du förstår att när det var sydlig vind å man hade fönstren öppna från den här sidan då gick inte dä heller, för då låg gasen å elden så han komma långt in på vagnen där kolena låg, så man nästan inte tog sig dit. För blåste det ser du så man måste ha fönstrena igen dä för dä. Ja, det var olidligt dä.

- Var det järnet du vägde på vågen?

- Nej, det var malmen. Det var olika malmsorter ser du. Å det skulle man väga, det var liksom en skopa med ett långt träskaft på å så en våg som gick på en lång järnarm så här, som gick å skjuta fram å tebaks så här, så man skulle sno runt in i pipan med det där, så en fick stå, det skulle vara jämt över hela ser du, för dä skulle rätt ner när dä komma till formarna, fick inte ligga på en forma alltihop ser du som blästen gick, för då vart den svart å dä vart ogång dä, ser du, dä gick inte. Man var tvungen att spri ut det över hela. Det var så det skulle vara ser du. Det var en liten konst med att sköta den där

vågen ser du å den där skopa för å få dä riktigt gjort ser du. Hade man aldrig gjort dä så vart dä inte nå ser du, omöjligt, för dä var ända till 400 kilo i den. Ja, man skulle ha en viss sväng på den där då å gå runt.

- Å det skötte du också för hand?

- Ja, det skulle göras för hand dä förstås.

- Hade du nåt redskap för att jämna ut det?

- Nej det behövde man inte om man gjorde, dä gjorde man med vågen se, å sen det sista man gjorde med den där malmningen var det mursättningen dom kalla. Man skulle lägga uppepå själva masugnspipa, pipa gick runt så här, så var det en krans på pipan å fäste som var så här bred riktigt, å bredare å, så skulle man lägga en ring med malm runtom hela den där å så skulle man ha en kara, sån där man sköt ner med, för det skulle rinna absolut efter kanterna ner tills det vart tomt där. Det var nästan värsta problemet å göra det vid den där mursättningen som det kallades.

- Å det skulle göras varje gång det?

- Ja, varenda gång, det var lika varje gång. Jag minns, vi hade en uppsättare med oss som hade tredje skiftet, som hette Herrgårds Stålt. Å jag såg jag å att han inte var lika hänt som jag var å den här Per Hansson som bodde här, å så kom masmästarn upp en kväll till mig. Jag kan inte förstå hur Herbert bär sig åt sa han, hur så sa jag. Ja, det är samma formar som vart svart jämt på hanses skift, för dom visste ju precis hur skiften var, för det bokfördes, för vi skulle skriva upp varenda sättning vi gjorde se. Å det bokfördes. Det var en telegraf mellan kransen å masugnen, som man skulle släppa ner för varje sättning man gjorde. För det var visst hur många sättningar det skulle vara innan man fick tappa ur järn ser du, å dom rättade sig efter dom där. Går det svart sa jag, ja, och det är va-

- Bara en ått gången?

- Bara en ensamman. Det var natt, det var sen jag blev gift då.
renda skift sa han. Jag förstår inte hur han gör sa han. Å jag har
suttit här halva nätterna å tittat om han tömmer ur skopa å våga på
samma ställe. Nej sa jag. Men jag vet felet jag. Men vad är dä då
sa han. Har ni inte märkt de ä sa jag. Nej, men jag ska tala om
för er vad felet är, för jag har sett det. Han är högerhänt han sa
jag, å Per å jag är vänsterhänt. Han har höger före på skopan å det
blir fel ryck på skopa för varje gång dä sa jag. Ja, det är nog så
sa han, jag har inte tänkt på det, men så är dä sa jag, betrakta
honom så ska ni få se. Han är felhänt han, sa jag, han kan inte göra
på nåt annat vis. Å sen så sa han, ja, du har nog rätt sa han, dä
var nog så.

- Så det kunde bero på en sån liten sak?

- Ja det gjorde det. Han höllt höger före han ser du, å då fick han
en annan vändning på skopan, så han rök ut på fel ställe han när
han vände. Å vi hade vänster före vi å vände på annat sätt. Så vi
klara det. Å det kunde han inte ändra, för då kunde han inte ut-
föra det. Men varje människa är inte lika ä. Jo, han fick en lös-
ning på det. Han undra väl om han hade nåt fuffens för sig som han
inte kunde komma på. Dä vart ju rent ogång genom dä. Forma vart svart.
Dom hade ju väldigtt arbete med de förstås nere i hyttan att hålla den
öppen. För dä komma bläster in där som skulle hålla hela massan,
å tjänstgjorde inte alla former lika då vart dom andra överbelastad
förstås, å då vart ogång. Å dom fär formerna drog dom ut å gjorde
ren, ja, 2-3 gånger i timmen, för den där blästen ser du, för det var
just som en cellulidbit, lite större än den här som dom såg igenom.
Hyttdrängen skulle sköta det där han. Å det där skulle hållas öppet
jämt dä så det skulle bli rent i forma å blästen.

- Hur många var ni som arbetade uppe på kransen per skift?

- En.

- Bara en åt gången?

- Bara en ensamman. Det var natt, det var sen jag blev gift dä, jag hade en overall, det satt ju både blus å byxor ihop ser du, å jag hade tippat i kolena å jag förstod inte vad det lukta svett ser du, å jag titta ser du frampå mig, men nej. Men hur det var brände det till bakpå ryggen. Det hade tagit eld bakpå ryggstycket ser du å bränt ett stort stort hål. Så jag måste klä om. Ja. Sånt där bomullstyg kan ju lätt bli antänt dä. När en tippa i kolena så knistra det när det var grankol i synnerhet, då vart det väldigt sprut utav såna här gnistor när dom nådde elden ser du, så det gick till på det viset.

- Så det var vanligt att ni brände upp kläderna?

- Ja, många gånger hände ju det där. Jag gjorde det.

- Det var rätt mycke kläder att ha på sig ändå när det var så varmt däruppe, en hel overall?

- Ja, men det var praktiskt också på ett sätt förstås, för man bara rev åt sig den där då å satte på sig en skjorta eller nå.

- Så du hade vanliga blåkläder där uppe då förstås?

- Ja, det hade vi jämt. Det gick inte att ha nåt annat ä. Å likadant var det nere i hyttan se. Nere i själva masugnen där dom tappa ur järnslaggen. Det vart väldigt varmt där när dom tappa ur slaggen. Det rann som en sorts gröt dä bara, tjock välling om man säger så, järnet, det var ju rinnande ställning dä, å lika var dä med slaggen, men dä vart inte så hett för det kom ju i mindre skala, men järnet komma mycke dä på en gång. Så då vart dä ju väldigt hett där.

- Bestämde du själv uppe på kransen hur många sättningar du skulle göra?

- Nej, det var driften som gjorde det ser du. Ju fortare dom drev, ju fortare fick, dess torrare kolen var nere i masugnen i pipan, så var nere, dess fortare drev det. Men var det sura kol så gick det

sakta. [Förklarar, dom skulle ju tas i hela stycken dom. 8-900 kilo.]

- Så det där såg du hur det gick då?

- Ja, det sköt dä ser du, det vart ungefär så här djupt sjunket till man skulle göra ny sättning. Då var det dags att börja om igen då.

Ja, då var det dags att börja igen.

- Så när du hade fyllt på hade jämnt med då? [Andra olika avdelningarna]

- Ja, det kunde väl fattas lite grann. Om vi säger att när dom skulle tappa ur järnet, om man då nyss hade gjort en sättning, så fick man börja om omedelbart för då sjönk det styvt en sättning ser du, för då rannt ju järn ut å då sjönk det väldigt. Å då tog dom utav blästen ser du å då sjönk ju på en gång då förstås. Man var tvungen då att göra det då. För annars blåste en hel del kol ut genom tappningsöppningen om inte blästen var avkopplad. Så det var ju liksom en vägg till dom öppna då förstås. Så då gick det ut i luften, under tiden tills dom hade täppt för igen då, då drog dom ju på igen då. Å det där skulle vara gjort på en 8-10 minuter att tappa ut det där.

- Gick det så fort? [Järn, dom kallades för utfraktare, dom slötte om]

- Ja, det gjorde det om det inte var svårt att få hål för järnet, om det kunde inträffa det å ibland, att det var väldigt svårt att få öppning i den där järntippen, men merendels så gick det ju lätt.

Dom stoppa bara för en vanlig lerklump i den där öppningen, å så la dom för en, ja, nån hektoliter sand, ovanpå den där lerklumpen.

- Å det höll emot det då? [Det, jag var med den.]

- Ja, det stoppa jämnt dä. Dom kunde lägga dit lite eldfast lera ibland å om det påfordrades, men det var inte alla gånger dä. Å det lika var det i slaggtippen å, men vi la bara för med en lerbit, forma till den å la dit, å så kasta på sand. Å sen skulle det järnet ligga tills det hade svalnat så dom kunde ta i kran å lyfta upp det. Å flytta det dit dom slog sönder det, stycka upp det, såvida det inte

var vallongösar, dom skulle ju tas i hela stycken dom. 8-900 kilo.

Har du pratat nå med Hahne å?

- Nej det har jag inte gjort än, inte om det här ä, men om annat.

- Inte om masugnen ä?

- Nej det har vi inte gjort.

- Så du var ensam där uppe på kransen, på dom andra olika avdelningarna vid masugnen, hur var det där?

- Ja, ser du nere i hyttan där var vi två på varje skift, å likaså i rostugnen var vi två.

- Vad kallades dom som arbetade på olika ställen, i hyttan och i rostugnen?

- Ja, i hyttan var det en hyttdräng å en hjälpkarl, å vid rostugnen var det en rostugnsförman å sen en hjälpkarl, å så var det en påskjutare dom kalla, som sköt fram malmen, råmalm, å spela upp i den där pipan, bortersta pipan, han kallades för påskjutare, så jag provade de å bra mycke. Å dom som var i kolhuset, dom var ju bara kolfatere, å dom som körde ut järn, dom kallades för utfraktare, dom skötte om å frakta ut järn å slagg från hyttan. Pettersson var med på det han.

- Ja just det, det berättade han.

- Jag vet inte om han provade nåt annat heller.

- Jag kan inte säga det nu på rak arm, men jag tror han var utfraktare nästan hela tiden.

- Ja det var han, jag vet det, jag var med han.

- Det blev rätt många på varje skift i alla fall som arbetade?

- Så fanns det malmslagare, 3 stycken ute där där malmen låg. För det komma ju grova stycken där förstår du å då måste dom slå sönder dä, för dom fick inte vara större bitar än så här, när dom spela upp för bränning heller, då skulle dom slås sönder, då slog dom sönder med släggor, 3 man bruka det vara där å slå sönder malm. Men en del malm

kom ser du som briketter. Det kom som tegelstenar dä, halvtegel om vi säger så, i den här längden, nästan fyrkant. Det körde vi in i masugnen å tippa i nå tombåsar där, dom hade spår in i rostugnen å tippa dit, dom ville inte ute i regn å så där, men dom hade annan malm låg ute jämnt, men briketterna brukar dom ha där, det var mycke järn i dom där briketterna. Jag vet inte om dom var känslig för vätt å. Dom ville inte ha dom ute nå gärna ä. Å i krossen där var dä tre man.

- Jaha, det var malmkrossen dä?

- Ja, där dom krossade malmen som dom spelade upp på kransen i den där bryggan som gick rätt ner ser du som jag viste dig som går genom taket där. Där gick den upp.

- Krossen, vad var det, var det nå maskin det?

- Ja, det var, det kallades för kättar de där, dom där dom malde sönder malmstycken dom där så dom vart ungefär som nästan större än vanligt bitsocker, det fick inte vara nåt grovt ser du när man malma på kolena i masugnen dä, då vart dä osmält då förstås. Det var ända till en 10-ton malm uppe på kransen där ner i de där båsen vid fickorna där.

- Så du hade upplag där uppe dä?

- Å det var olika båsar för olika malmer dä ser du, olika sorts malm dä. Så dom var inte hopblandade.

- Så då skulle du känna skillnad på dom?

- Ja, det var ju påskrivet på båsarna vad dom innehöll, å så stod det vilken vikt det skulle vara utav varje sort då, å det skulle ju vägas upp det varje gång dä. Lika. Å så allt grovjärn som blev när dom tappa järn, då i de där sandrännorna blev det skrojärn, å det tog dom upp å så körde dom upp det tillbaks till vagnen som vi spelade kolena på å så spelade dom upp det där skrojärnet på kransen å

så skulle vi kasta i det där tebaks å smältas om det förstås. Så det gick runt jämt dä förstås. Så dä bruka dom alltid frakta upp för varje dag, ett hästlass.

- Men den där malmen som låg där uppe på kransen, skulle du för hand skoffla över den på vågen?

- Ja, vi hade en sån luta som vi kalla med träskaft som vi drog i vågen å vågen var gjord förstår du, den var inte fullt så här lång ungefär på den där bredden, som man satte under rännor som kom ut ur dom där malmfickorna å där skulle man dra i et då i vågen. Då hade man en sån där luta ser du som man krafsa i med som det var långt träskaft på. Det var en plåt som var viken lite så här ungefär som man drog in med å så var det ett träskaft i den då så man skulle nå för å kunna stå bakom vågen när man gjorde dä, annars hade man inga utsikter att göra dä. Det enda man skotta i för hand var kalken å skorjärnet. Det skulle vara en 10 kilo kalk på varje sättning ungefär. Å det tog man på en skyffel bara å kasta i, å likaså skrojärnet kasta man ju i för hand. Men allt annat skulle ju vägas. Nej det där skulle det egentligen ha vart två man på ser du.

- Ja, det låter väldigt mycke för en ensam karl.

- Ja, det var ohyggligt ser du, man hant inte på toaletten ser du,

- Ja, å äta å...

- Ja, det var omöjligt. Ja, man fick äta en tugga då å då förstås, men man missa ju matlusten då för man drack mycke vatten då förstår du.

- Hade du vatten där uppe?

- Ja, man bar upp i en hink då förstås, men dä vart ju varmt dä å. Men en gitte inte å gå ner i rostugnen till en tapp längre ner ä. Men man missa ju matlusten när det var varmt å man drack så där mycke vatten. Man skulle ha haft nå vanligt svagdricka då förstås.

- Men du drack mest vatten alltså?

- Ja det gjorde vi, man mår ju bäst på det.

- Bruka ni blanda nå i vattnet?

- Ja, vi hade havremjöl, å dä smaka inte illa. Om dä var riktigt friskt vatten då var dä bra. Man blev inte så skakis då heller. För man svettas mycke förstås.

- Hade du träskor på fötterna?

- Ja, det gick inte å ha nåt annat ä. För då hade man fått brännblåsor på fötterna. För durken, vi kalla plåten, golvet, för durken han vart ju rätt het han. För dä hade ju inte gått med bara läderskor. Då hade man ju brännt både skor å fötter. Men det var skönt med träskor förstås. Å kom nånting i den kunde man bara dra ut dä med foten.

- Jag har hört berättas att luffare och annat löst folk som kom drog sig gärna uppåt kransen på vintern för det var så varmt där.

- Ja, jag minns det var en kväll jag kom dit, jag skulle dit klockan 10 å då skulle jag byta av den där Per, då hade han en utav pojkarna med sig, å då satt det en luffare där, jag kände ju till han, han hette Klingen den, å han hade varit där förut, å dom hade vart så full av lus av en då Per å dom höll på å träta pån för å köra ner en därifrån förstår du, det var ju ett jädrans liv där. Dom kasta ut en å förresten från rostugnen. Ja, dom ville inte ha en. Han fick gå upp på ångpannan om han ville, men inte ini där dom hade mat å så där. Det var en otrevlig människa å drack allt han kom över. Ett riktigt elände.

- Var det mycke annars folk där uppe på kransen?

- Ja, på söndagar då var det som om man var en apa. Då kom fulla bussar å upp å titta. Ja, usch. Man kom nästan inte åt å göra vad man skulle. Nej, det var olidligt där då på söndagar. Å du förstår

dä att dom bruka alltid dra på ...april månad å sen gick det till slutet av september över hela hetaste sommarn. De sista årena dom körde, då bruka det gå en 4 månader å 4 1/2. Å då skulle dom ha folk i skogen på vintern så då gjorde dom det där på sommarn.

- Just då det var som varmest då?

- Ja,

- Det måste ha varit hårt.

- Ja, det var olidligt.

- Vilka olika arbetstider har du upplevt?

- Ja, det var ju tio timmar gamla tider förstås, det var dä, då var det ju, då gick det ju runt allting. Å dä var ju så i masugnen då på den tiden. Då hade dom, dom arbetade 8 timmar å vilade 8 timmar då bara tills det vart tre skift å det var bara två skift på den tiden.

- När du började?

- Ja, men det vart ju ändring dä förstås så det blev 3 skift. Å dä vart det ju bättre med vila. Det var ju olidligt när dom hade 8 timmars vila. Det vart ju ingen vila det. Friskiftet gick ju åt att gå hem å tvätta sig å få lite mat då.

- Vad var det för tider då när ni hade treskift på slutet då?

- Vi började på morron kl. 6 å så höll vi på till 2, å sen från 2 - 10 på kvällen, å från 10 - 6 på morronen. Det var långa nattskift dä.

- Gick ni en vecka i varje skift då, eller?

- Ja,

- Så då byttes ni om då.

- Ja, sen hade vi en frisöndag ser du, då fick man göra dubbelskift om man skulle få en frisöndag. Två dubbelskift söndagar. För då fick en ledigt från lördag kväll kl. 10 å till måndag morgon kl. 6 å det var ju bra det där. Vi hade det så ställt. Men man for ju illa den som skulle vara där förstås. För då fick man vila bara 8 timmar då

- ser du,
- Och så 8 timmar till då?
 - Ja, då vart det rundkörning nästan. Jodå, men det var ju bra när en fick ledigt från lördag kväll till måndag morgon förstås.
 - Ja, det kunde man ju behöva förstås.
 - Ja, var tredje söndag då vart det så. Dom hade ju så över hela verket. Vid nattskiftena var det lite folk där ser du, för då fanns inga utarbetare vid, malmslagare var borta å utfraktare var borta.
 - Så dom jobbade på dan då?
 - Ja, å likaså på krossen var dom där på dagarna bara. Så då var det väldigt lite folk. En påskjutare, en kolfatare å två i rostugnen å 2 nere i hyttan, masugnen å en på kransen å en i maskin. Om maskin gick ja, annars kunde det gå med vatten å å då behövdes det inte vara nån där. Det var vattendrift å ser du under sommertid. Det går en turbin från, har du sett det lilla vita huset uppe i backen där vid skogen, därifrån går det en turbin å ner till masugnen.
 - Med vatten under?
 - Ja, å då gick det med vattenkraft på sommarn. Det vattnet kommer ifrån Grosjön, å det skulle masmästarn sköta å så han hade ansvaret för då å, så han skulle upp till Grosjön lite då å då å kolla hur vattenståndet var å om han skulle öka vattentillförseln lite till masugnen eller inte. Så han hade den sysslan han å. Han skulle dessutom vara med i masugnen å se till allting. Han var ju med vid alla uttappningar på järn varenda dag, å så bruka han vara där till 10-tiden på kvällen. Å när klockan var 5 var han där på morron igen.
 - Det var Sjöholm det?
 - Ja, Johannes Sjöholm.
 - Vad hade han för utbildning tror du som hade blivit masmästare?
 - Han fick nog ärva den platsen efter far sin. Det har gått i arv

dä. Han hade nog inte gjort nåt annat i hela sitt liv än å hållt på med det där heller se. När masugnen skulle sättas igång skulle han repareras förstås. Masugns pipa i synnerhet.

- Varje år menar du?

- Ja, för varje gång innan man satte igång. Då skulle ramas, å då skulle det vara modeller nere i pipan som dom la massa bakom, ungefär så här, först gjorde dom en botten utav den där massa, som allt järnet skulle ligga på, smältan, det var ju bra tjockt dä, kanske så där tjockt, för det brändes ju ur mycke under en blåst, när en masugn gick, utav den där hettan se, å den massan var kvarts, det var en sorts malm dä å, kvarts som man krossa här nere, å så var det eldfast lera, för att binda ihop, men inge vatten eller nå just dä. Det var nästan torrt. Å det där skulle stampas ihop. Det gjordes för hand med ett sorts spett som det var som en ansvällning, en en knöl nere på ändan, som man stötte med, vi var väl en 5-6 man som gjorde det där. Å sen de där bottnarna var gjord, så kom, så skulle det vara modeller, å bakom de där modellerna då så hov vi massa, det var ju runt hela pipa de förstås. La på visst lager för varje gång då så här tjockt, å så skulle det där stötas till så det vart hårt, å så fick vi ha på mer å mer undan för undan, å så tog vi in nya modeller efterhand som modellerna vart fylld. Å på slutet då var det det sista som man använde det vart nån sorts klumpar bara som var i den här tjockleken. Det var det sista dä, men då hade man nog kommi upp, ja som mellan golv å tak här.

- Så högt?

- Ja, det var där värsta hettan var ser du. Å det där skulle vara riktigt gjort det förstås. För annars hade muren brännt upp om inte det där hade funnits. Det tog emot hettan dä förstår du. Å sen innan dom satte igång skulle de där formarna muras in för dom var

uttagen då när masugnen stod för att de skulle svalna fort. Å de bruka dom göra då strax efter de där. Å sen skulle de eldas å dä gick nån gång, kanske en månads tid, då dom elda då så det vart hett då inne i själva ugnen innan dom kunde börja på å tippa ner nå kol ser du, å då mura dom en stor ugn utanför pipan där vid järntimpen å den där ugnen var nog i den här längden tror jag, man använde metersved att elda med. La väl in en halv kubikmeter varje gång. Å det där hålla en på med nästan en hel månad med å elda. Å då vart murarna het ser du invändigt å likaså botten, för det gick in ett järnrör då från den där ugnen in i pipan. Å sen det var gjort då å dom skulle börja på å fylla, då börja dom med kol, fyllde med kol förstås, då skulle det där vara så hett att det tog eld utav sig själv när man hade på b.ästen ser du, det var därför dom elda. Å så fick det väl gå kanske en 8-10 kolsättningar innan dom börja malma nånting. För dom våga inte malma nånting för dä gick inte. Då vart dä ju väldigt hett utav de där kolena efter hand. Å det gick nästan, ja, om man börja på morron å fylla så kunde det väl räcka till framemot 3-tiden innan han vart full på eftermiddagen.

- Så ni bara fyllde på?

- Ja, till han vart full. Sen satte dom igång för fullt då förstås, undan för undan. Det gick inte att sätta på full bläster första dygnet då förstås, utan det där skulle gå automatiskt. Han var väldigt noga med det där masmästarn då för att det skulle fungera riktigt. För det hände ibland när dom satte igång så där ser du, då svällde själva pipan. Det var järnband runt om, ungefär så här långt emellan, ungefär en fot emellan dom. Å då kunde pipan svälla ibland så

de där järnbandena small av utav hettan. Ja. Då fick det inte vara för hård fart förstås, för då kunde det bli en katastrof. Men det hände många gånger att de där bandena small av. Å det var järnband som var så här bred, å ja, 1 1/2 cm tjock. Det var kraftiga grejer. Men dom stoppa inte. För dom svällde. Å då hade dom setat där förut så dom var ju sträckt efter formen på pipan. Dom var inte nygjord ä. Det var ju många av dom som höll, men en hel del av dom kunde gå på det där viset. För det vart så väldigt pålänning. Å skyllde på han, det var han som hade gått

- Fanns det nån som kunde laga såna där saker?

- Ja, smeden, det var en smed som fick gå ut då å hjälpa till å göra det förstås då, å då fick han ju ha handräckning för det var ju tunga saker det där. Det där vägde på många kilo dom. Det var grova järnringar. Dom var kanske en 3 meter lång varje band å så var dom hopskarvede med grova järnringar emellan så dom skulle vara runt då förstås, det gick inte att ha bara ett utan det var många delar på. Ja. Så dom fick väl använda block å spela ihop då förstås om det inte gick på nåt annat vis då förstås om dom inte orka med handkraft. Kör långst bak som man tippa på. Den

- Hände det några riktiga tillbud nån gång? andra skulle

- Ja, det kunde bli ogång ibland då som man sa. Då fick dom ju ta hit folk från Iggesund med svets å svetsa upp Det järngången för å få ut järnet. Så där som jag tala om för dig när Hahne kom å gräla på masmästarn för att han inte hade ökat malmningen. Å han varna Hahne då för det att det blir ogång då sa han, var det för sura kol gick det inte. Dom kunde vara väldigt sur dom som låg invid rasen där för-

står du för han var ju kanske 15-20 meter hög han, å då var det mycke jord å stybb som vart surt. Det gjorde ju sitt till dä förstås. Då vart dä för tätt så de orka inte fungera så det skulle. Men ser du att få det där i huvet på Hahne det skulle inte gå. Det var han som visste.

- Annars var det väl masmästarn som hade ansvaret här nere?

- Ja, men det var han som kom med extra order då för att visa, så tog han kontakt med en ingenjör på Iggesund som hette Holmdal, å skylldde på han, det var han som hade gett ordena sa han, när det inte gick längre.

- Ni fick ju kol här tidigare, båda från kolugnarna nere vid sjön efter vad jag har förstått, ända nere ifrån sjön å från milorna i skogen. Var det nån kvalitetsskillnad på dom?

- Dom som kom ifrån kolugnarna dom var väldigt torr å grova fina kol. Dom var mycke malmning i dä, dom gick å malma mycke på. Men det gick inte att ha bara grova kol överst ä, för då rannt malmen igenom, det skulle vara småkol överst så det vart tätt, så det var lite trix med det, så det var en särskild korg längst bak som man tippa på. Den första kunde jag få bara grova kol på, den andra skulle det vara veka kol i, så man la överst som malmen skulle ligga på annars rann malmen igenom de där grova kolena. Det var ju väldigt grova stycken som var från kolugnarna, skogskolena var vekare dom. Det var ju vekare trä utav det där som dom hade gjort kol av. Dom brukade ha så där en 9-10000 stigar för varje gång dom drog på här, å det räckte i 4-4 1/2 månad. Å en stig är 20 hl. Då förstår du.

- Det var mycke det ja.
- Dom hade mellan 9 - 10 000 stigar. Det gick dä i det där kolhuset. Du har sett de där pelarna, det var kolhus där.
- Var det nån bro över vägen då upp i luften upp till masugn eller hur frakta dom över kolet. Nej, dom sköt tvärs över vägen. Å den där kolbjörn, vi kalla, han gick ner där han mitt emot kolhuset, så han gick jäms med vägbana, så det var bara te å skjuta ner på hanses. Han gick ner på räls dit då. Å där sköt dom på de där korgara tvärs över vägen. De gick 7 hl i varje korg. Så det var 14 hl kol i varje kolsättning. Ja. Å du kan tänka dig när det gick mellan 9-10 000 stigar på 4 1/2 månad. Då räckte det inte länge ä. Men i gamla tider då körde dom inte mer än hälften så fort. För då skulle dom ha ett annat sorts järn. Det vart dåligt järn då förstår du då dom körde så fort. Men dä tog dom ingen hänsyn till. Det var huvudsaken att det vart mycke producerat. Å prissättningen på arbetet förstår du, det var viss dagpenning, å sen det gått över 100 ton i veckan fick vi extra betalt för dom som gick över 100 ton. Då var det överjärn, det kallas. Så man fick lite mera betalt då för det, så, men det var så lite så det var ingen mening i, då fick en slita så illa för.
- Fick alla det?
- Ja, visst då för varje övertton då förstår du. Men då fick dom ju arbeta mycke mer då förstås.
- Hade ni lika mycke betalt då allihop?
- Nej, det var stor skillnad å på de då. På uppsättningen var nog ett bland dom högre, å likaså hyttdrängar hade högre. Å så rostugnsförman då, dom som hade ansvaret, för hytt-

drängen hade ju ansvaret för hyttan nertill han förstås, å likaså rostugnsförman, han hade ansvaret för bränningen där. Men dom andra då som var ute på malmbacken då å hjälpkarlar, dom hade ju mindre dom lite, men det var ju en så liten skillnad så det var ju ingenting. Jag minns inte vad det kunde vara för betalningar. Tja, det var väl nått å jämt då att vi tjäna 70 kronor på 14 dagar, å då var det söndag å vardag. - Det var inte mycke dä. - Å det var på 30-talet de förstås. Då en vanlig dagpenning här i skogen det var 5 kronor, å då skulle en vara fullgod arbetare då förstås, för det var inte för nå äldre folk å nå småpojkar ä, nej, en skulle vara i rätt ålder å fullt arbetsför. - Så lågt var det då. Å förra världskriget var det inte högre än 7 kronor här i dagspenning här. - Att ni klarade av det, det förstår jag inte. - Ja, å så var det långa tider det var arbetslöshet efter kriget ser du. Mellan krigena om jag säger så, under 30-talet. Det var ju mycke arbetslöshet då. Det är helt andra förhållanden nu med arbetslöshetsförsäkringar å så där än det var då, det fanns inte nåt sånt då ä. - Men ni bildade väl en fackförening här? - Ja, det vart bildat på 20-talet dä, 21 eller 22. - Å då var dom med från början? - Ja, det var det där jag tala om ... jag bråka med Hahne när jag var 18 år å inte skulle få full dagpenning. - Å under den tiden vart det där. - Så då komma vi i strejt i Näsvisken som jag tala om, å sen komma jag med på flott-

ningen det året, på 20. Så jag var med på flottningen till på hösten då å var med från 3 midsommar. Då var jag bara 19 år. Men på den tiden då dragga vi ingen båt. Bara dragga all väg. Vi var 5 man på varje koja då. Å gick det så seglade vi då förstås, vi hade segel.

- Hur stora kunde dom vara tror du? Å sen, ja, jag var

- Ja, en 5-6 meter i fyrkant. Det var bara ett enkelt segel då förstås. Så då ... vi skulle flytta oss nånstans å vi fick väder å vind seglade vi med den förstås. Annars fick vi ro ut då å dragga. mycke då å blev för lång arbets-

- Hur pass tung var det så den kunde hålla? Kunde ju miss-

- Ja, så där en 70-75 kilo, en stor dragg, så var det dom en lina på den då på 150 meter, ställina, å i gamla tider var det manillaliner, en sorts hampa, ett sorts garn. Å de där manilla linerna var ju väldigt stark dom förstås. Men på senare tid var det bara ställinor. Å dom var bara 150 meter, å dom kunde vara kortare å. sen mer dag. Jag

- Hur gick det till när ni skulle ta hem det där sen då?

- Vi spelade upp et. Det var en stolpe som stog rätt upp så här med två hål igenom. Å den hade en grov hake, liksom en planka som satt i, å så gick vi två man på varje ända av den där å snodde runt med den där. Det kallades för hora det där som dom spelade på, en stolpe. Å då spelade vi upp draggen på det viset.

- Det var tungt dä? bote där?

- Ja, ibland tyckte man det var tungt, mycke verke med så vart dä tungt då förstås, å motvint. Dä vart dä. Men man hade en väldig kraft med det där förstås, för det var en lång planka, å då hade man en väldig kraft med den när man

kom ut på ändan så där å sno med det där. Ja. Det var ackords på den där flottningen första året jag var med, 1920, då var det ackordsbetalning på det.

- Jaså. Vänta i 2 månader innan vi fick vad vi skulle ha.

- Ja, det var det, jag var med ett par månader. Jag hade 300 kronor i månadslön det minns jag, å sen, ja, jag var nog inte med mer än 3 månader innan det var slut, så fick man väl en 3-400 i utdelning ändå på det där. Så det var bra betalt. Det gick ju bra då förstås ... kubikfoten, å blåste det inte sönder så mycke då å blev för lång arbetstid på den gick det ju bra förstås, men det kunde ju misslyckas ibland då å att dom fick göra om ett arbete när dom var nästan framme vid ... med en timmerbom så kunde han blåsa sönder, å då fick ... å vända om, då gick dä bort mycke arbetstid på dä förstås. Å då på hösten när jag kom från flottningen, det var 20 dä, då bodde vi här far å jag. Jag trivdes aldrig nå bra hemma sen mor dog. Jag tyckte jag blev alldeles utan hem. Jag var ju bara 20 år, 19 var jag, å då är man känslig för sånt där. Det vart så väldigt tomt tyckte jag. Då for jag till Sveg på hösten å vart borta, jag var inte hem över jul heller, vi var där, komma hem efter påsk. Jag hade en med mig som heta Oskar Högberg. Han var med, han var äldre än mig, 4 år. Å där tjäna vi bra med pengar.

- Vad hade du för arbete där?

- Vi var i skogen. Jag högg till jul å sen körde jag åt en Bergsjöbo på eftervintern. Å då blev det så dåliga tider förstår du, för dä var åt Marma-Långrör, så när vi skulle åka hem på vårn då fanns inte pengar på kontoret så dom

- kunde inte betala oss på en gång ä. Så fort slog det om. Å var så gyllene tider då under förra världskriget. Det börja på å bli slut på det då, det var slut. Nej, vi fick ju vänta i 2 månader innan vi fick vad vi skulle ha. Vi fick bara så vi kunde åka tåg hem, till Delsbo. Dom hade inga pengar inne. Å ett stort bolag. Så vi vart ju brydd hur det där hängde ihop. Men det kom ju pengar på slutet. Så det vart ju väldig knipa för de där storbolagen å. Kan du begripa att det kunde bli så svårt?
- Det slog om så kvickt? under slättarn. Då träffade jag
- Ja, du ser här, amiral Lindman å Trygg rådde ju om det här Strömbacka dom, å dom vart ju väldigt svårt åsatta för dom hade ju sina förmögenheter placerade i Tyskland, å dom pengarna vart ju konfiskerade dom å dom mistade flera miljoner dom. Då sålde dom det här till Iggesund. 1923-23. Det gjorde dom. Men det var en norsk arbetarkarl ser du.
- Blev det nån skillnad efter den här försäljningen tycker du? Å var hemma på den där permissionen. Då kom han å
- Ja, dom hade bara ett i tanken Iggesund då förstår du, att dom skulle ha vinsterna härifrån. Jag ska tala
- Så det blev hårdare? Å vad åv då då sa jag. Jag ska
- Ja, det vart ju arbetslöshet då förstår du. Vi komna hem då på vårn Hubbe å jag, å då är jag säker på att det var ett 20-tal pojkar som gick här å var i 20-årsåldern å inte hade nå å göra på hela sommarn. Å det brann skogseldar lite här å där under bolaget, men dom använde oss inte till de heller å släcka de, nej, dom använde gammalt folk bara. Så vi var alldeles överflödig se. Jag sa han ta resa.
- Vad tog du dig till då? Å förrän jag får se sa jag. Jag

- Ja, jag gick ju hemma hela sommarn, för jag hade väl 1000 kronor när jag kom från Sveg, men jag var ju unga pojken ser du. Sen på hösten kom jag ner till Högsångern å jobba där på jordbruk från september månad å till in i maj. Då for jag in å gjorde rekryt.

- Jaså, då var det dags för det?

- Ja, då var det färdigt med friheten. Då passade man.

- Ja, då gick det bra.

- Ja, då ville dom ha en. Så du förstår att då tog jag tjänstledighet, det var under slåttern. Då träffade jag den där Högberg, han var handlarson han å bodde här i Skorsvean, han hade bra med pengar den där pojken. Han hade flera tusen han tänker jag.

- Var det hans pappa som hade affärn där borta?

- Ja, det var det. Dom var bra många bröder dom där, en 3-4 stycken. Men det var en morskt arbetskarl ser du. Energisk te å stå i. Då var det dans här nere i hagen när vi var hemma på den där permissionen, då kom han å följ med sa han, jag skulle vilja prata lite med dig sa han innan du åker tebaks. Ja, vi gjorde dä. Jag ska tala om nånting för dig sa han. Vad är dä då sa jag. Jag ska åka till Amerika nästa månad, ska du, sa jag. Ja, ensammen då? Nej, jag ska ha Oskar Lindgren med mig sa han. Det var en som bodde här. Han bodde där med modern, för fadern var död. Ska han följa med han sa jag. Ja. Jadu, sa jag, det tror jag inte nå på att han följer med. Han drar sig nog för det sa jag. Det kan han inte göra sa han. Hurså sa jag. Nej, jag har skaffat en pengar jag sa han te resa. Ja, men jag tror inte ändå förrän jag får se sa jag. Jag

var misstänkt på en för dä var en sån där mammas gris riktigt. Det gick inte å komma till Amerika å bara vänta tills det kom stekta sparvar. Nejdå, han skulle ha lite energi själv å om det skulle lyckas. Men han kan inte dra sig sa han, för han har ju skaffat pengar sa han. Ja, sa jag, jag hoppas att han står för et, men jag tror et inte. Han drog sig å. Då brevväxlade jag med han sen, för då var jag inställd då, å han skrev flera gånger, så fort du är klar med rekryten kan du komma sa han, ordna pepper. Du får komma till meg. Ja, - Så du tänkte åka? - Ja, jag var fullt beredd på det. För jag trivas inte hemma då. Å dåliga tider var det ser du, det var nåt urbota. Men jag fick ju inte åka förrän jag hade gjort rekryten se, å då fick jag ett brev på slute att han ville jag skulle vänta nåt år till, för då börja det på å bli dåligt där å. Jag har inget jobb sa han, å nu har jag övertagit en restaurant å ska driva så länge. Ja, han försökte med det då. Han gav sig inte alls förstås han. Så han hade egen restaurantrörelse då. Så då avrådde han. Å det där gick ju år på år dä förstås. För dä var ju väldigt dåliga tider där ett tag. Hårt. Så hade man inga utsikter att få nåt jobb så var det svårt att klara sig där. Å då var han hem en 10 år sen, så han har varit där sen 22. Han åkte då. Å då så var han till mig då å prata å resonera å då fråga jag en när han tänkte komma hem, du kommer väl hem till du blir pensionerad sa jag. Ja, sa han, det gör jag säkert. Men jag var lite lur, för jag var å hälsa på en hemma där nere i Skorsvea å då hade han vart

i Norge ser du, under tiden då, å till Göteborg å, var ska du bosätta dig då när du kommer tillbaks? Ja, det blir väl Göteborg dä sa han, för det är väl den enda stad som är nå i Sverige. Han bodde i Chicago i Amerika. Ja, än Stockholm då sa jag, nej Göteborg är bättre sa han för jag har varit å tittat på bägge ställena. Han var till Norge å ser du å så under tiden han var hemma hade det kommit ett kort eller brev hit, som svägerskan hade tagit emot. Å då höll han på å slipa nån lie eller vad det var. Han bodde hos sin bror, Axel Högberg, han har en villa borti här, han kör buss den där. Då höll han på å slipa på den där lien. Då kom hon bort med det där kortet då förstår du, men det var skrivet på engelska ser du, å så säger hon, nyfiken då, du ska väl tala om vad det står sa hon, på kortet. Nej, du får väl läsa du sa han. Å dä var nog från ett fruntimmer som ena som var med hem till Norge, å sen vart han gift med en norska, så dä var nog samma människa dä. Det har jag hört senare att han var gift med en norska. Men han har inte kommit hem än. Å han är 72 år. Han har nog klarat av det där väldigt bra han. För han var ju inte så att han skulle vänta tills dom kom å bjöd honom någonting ä. Nej.

- Hur blev det här hemma för dig då som stanna kvar?

- Ja, det vart ju lite bättre tider sen igen då. Det ordna väl upp sig så småningom. Dä gjorde dä, men inte vart dä nå lysande, dä vart dä ju inte. Å så hade jag en syster som leva som jag tala om förut. Å hon ville ju gärna att jag skulle vara hemma då kvar. Han var hit här å hälsa på mig häromdan, pojken hennes, den äldsta. Dom har sommar-

stuga på Stormnässund. Å den där dan, jag var till sjön jag, ja det var den där dan då Maj ... sprang in å ut, så hon hade träffat en å när han var in ... Han var född på 20-talet han så han var en 49 år då.

- Vilket år var det du börja arbeta som uppsättare?

- Det var nog, 28 kan jag tro. Ja, det var dä. 28-29 var det. Sista året han gick det var 36.

- Var du med då också?

- Ja. 37 var det sista. Det är så sant dä. Det var 36 Birgitta var född å då höll dom på å köra hit malm, det minns jag väl för jag var med å tog emot malmen några nätter. Å då låg Olga på BB å då hade jag Siv liten å så hade jag ena som var där om dagarna så jag fick springa in på nätterna å titta på na. Hon låg inne i köket å jag våga inte vara ifrån na hela nätterna ä, för hon var ju bara 5 år, hon hade ju kunnat bli skrämd om hon vakna ensam.

- Lossa ni malmen på nätterna?

- Ja, vi körde malm på nätterna. vi körde timmer på dagarna på spåret ser du. Å då fick dom köra malmen på nätterna i stället.

- Jaså, så det gick skiftgång på det å?

- Ja, det gjorde det. Det var två lokförare ser du. Å timret körde dom hela somrarna från Strömbacka. Å kom från Frisbosjön å Skärås å så där å det tog hela sommarn direkt. Tippa ute på, du ser att det är en väg som går ut till sjön där, där var det räls ända ut dit, å dit tippa dom i utav vagnarna. För då var det utlagt slanor till bommar som dom tippade i. Å dit körde dom. Dom körde en de dom ut på vägen då ser du. Å så hade dom ett ved-

8 foror dagligen å det var en 8 vagnar med i varje set.

- Var det där du var med å plocka bort sen?

- Ja. Det var det. Å då måste dom köra malmen om nätterna för det gick inte att köra timmer på nätterna gärna ä.

Det gick ju bättre att köra malm. Å båten kom hit med pråmarna då så han var här vid 6-tiden på kvällarna. Då börja dom efter det att vagnarna hade slutat. Dom börja klockan fem om mornarna dom se. Då satte dom igång. Så det var bra med folk med på det arbetet å. Dom var ju 4 stycken som lastade där å så var dom 4 som bromsade de där vagnarna. Bolin var ju med han. Det talade han väl om?

- Var han med å bromsade?

- Ja, det var han.

- Ja, det kanske han sa,

- Å så Gösta Sjöstedt då. Å han var ju med ännu längre han. Han komma ju med på senare tid Bolin.

- Här nere vid sjön måste det ha varit många olika aktiviteter?

- Ja det var de där olika kolugnarna, å så var det malmen som kom där, å så var det en slaggekross, där dom krossa den slagg, för te å reparera vägarna, bolaget hade vägskiften då själv på den tiden ser du ända fram till Agholm, härifrån. Å likaså ända ifrån Strömbacka å ner hit. Men Strömbacka skötte om ner hit då å så var det Moviken som tog ved här fram till Agholm, så reparerade dom vägarna med sån där krossad slagg.

- Vad var det där för kross, var det samma som malmkrossen?

- Ja, ungefär, lika. Å ett uppfodringsverk som drog upp ur från själva krossningen då å tippa på hop. Det där körde dom ut på vårarna då ser du. Å så hade dom ett ved-

spel där vid sjön. Det var väl en 100 meter långt. Där frakta dom upp veden som kom ur Svåga som skulle vara till kolugnarna. Han var 20 fot lång han. Då gjorde dom väl-
tor ser du på somrarna utav det där. Dom skulle ha förråd till vintern. Det var mycke arbete med det se. Å det var dom många man. Å så kunde dom hålla på å lägga in i kolugnarna å, då var dom väl kanske en 10-12 man där.

- Kan ni berätta hur det gick till att lägga in i kolugnarna för det förstår jag inte alls.

- Det gick så till det att nedtill i ugnen körde dom upp veden per häst på en vagn från sjön.

- Var det där uppe det?

- Nej nertill, där använde dom hästar ser du sommartid så. Å sen dom hade kommit så högt så dom ställde om från nedra luckan om vi säger så. Det är två portar. Då kom dom upp på bryggan. Då vart det en vagn som gick ner i sjön. Då drog dom ved på den. Då drog dom in veden i övra luckan. Dom hade en sorts, vi kallar det för björnar som dom drog in veden på. Det var med rullar som var insatta i nåt ställ som låg där efter å så drog dom in veden in i ugnen på det där. Det stod två å två på varje välta inne i ugnen. Det var 6 man inne i ugnen som tog emot den där veden å så var dom 4 som lyfta in den, för det var grovt å en hel del tungt. Å så var dom två som lasta nere vid sjön på den där vagnen.

- Så ugnen skulle fyllas ända upp med ved?

- Ja, ända upp ser du.

- Det gick åt massor dä.

- Ja, det gick in tre längder utav 20 fots ved, å då vet jag

inte, han är väl en 10 meter bred invändigt. Har du vart in i den?

- Ja, är ju dom som satte fart på det hela. Det bodde en

- Ja, å så är han väl 12-15 meter hög. Det blir många kubik det där. Det brukar ta 3-4 dagar det där.

- Var det oberkad ved?

- Ja, det var huggen ved direkt ur skogen dä. Dom högg i kvartar, dom kallas för stavrum, dom var 1 1/2 meter bred graven på det viset, eller 1 1/2 aln bred var han uppåt, det var 3 fot dä, å så var det en 2 fot högt, å så 1.20 fot långt. Å det där högg dom i skogen å bar ihop i kvartar å satte ihop emellan stakar då. Det betalas i kvartar för arbete. Så man fick ju göra ris å, det har du väl sett hur dom ser ut? Där var det glest att få ihop såna där hopar, å då betalades det där med, ja, när vi högg, jag var med en gång å det var på 17, 18 kanske det var å. 18 på vintern, då hade vi 2 kronor på varje kvart.

- Det måste ha tagit flera timmar att göra det i ordning.

- Ja, det var inte snabbt gjort. Nädu, dom har inte höjt nå priser nå vidare än ä, dä vart ju lite bättre då sen. Men se då fanns ingen organisation eller nå.

- Den kom så sent hit tycker jag.

- Ja, det var väldigt, släpade länge.

- Ända in på 20-talet.

- Jag vet inte om det var på 20-talet dom börja på det där. Dom var lite scheptisk på det där det här gamla folket. Dom var väl rädd kanske för trakasseringar å så. Det var inte säkert att det ville gå till så för de gamla grevarna

som satt där på Strömbacka. Nejdå.

- Det var mest yngre som gick med i fackföreningen. Ja, det var ju dom som satte fart på det hela. Det bodde en herre på Strömbacka, han hette Bovallius ser du. Har du hört det namnet?

- Ja, det har jag hört.

- Å så hade han en måg som var forstmästare, han hette Tigerström. Å det var heller ingen ängel. Nejdå. Å hanses fru lever väl än, å han vart skogschef på Iggesund han när dom sålde. Det var väl ackorderat att han skulle ha den platsen. Änkan hanses lever än. Hon bor i Hudiksvall.

- Om vi går tillbaks till den där kolugnen när dom nu har lastat in ved så där fullt upp. Vad gör dom sen då?

- Sen tänkte dom å elda förstår du nere i ugnarna neri, dom hade en ugn på sidan om som dom elda i.

- Utanpå eller inuti?

- Det var öppning från den där eldugnen å in i ugnen förstå du. Då var det murat på det viset att det gick drag inunder veden. Så värmen å eld kunde gå inunder. All den där veden. Det var murat med nån sorts valv om jag säger så, inunder det där. Å där gick värmen upp.

- Å det var där dom där gamla tanterna stod å elda?

- Ja, just det å dom gick där å elda de där ugnarna. Dom hade 3 å 4 per man. Det var 7 ugnar men det var inte så tätt att alla gick på en gång, utan det kunde vara någon nedkolad så det vart bara 2-3 per man å. Alltid var det nån som var nerkolad. Det var en på bortre ändan som vi kalla för västerugnen å han var liten han ser du. Så han kola ner fort han. Det gick bara 2 1/2 längd i den. Jag

vet inte varför dom gjort den så för. Det var ju opraktiskt väldigt, för ven var ju 20 fot ser du.

- Nej gick det inte jämt upp nä?

- Nej det var ju mycket stumpar, så dom gjorde en välta utav bara en stumpbitar för å få den full då förstås. Jag vet inte alls, det var väl nåt särskilt fall med den där för att dom gjorde den så där. Den här som står kvar det är bröderna Pettersson som du var till som har gjort den, som for till Amerika. Talade han om det?

-Nej det hörde jag inte.

- Men så är det, för det vet jag eftersom jag var hantlangare åt en, en som var från Masbosjön som hette Trygg. Jodå, det var de där Petterssons pojkar dä. Å den där gubben, fadern åt Pettersson, han var knepig gubbe. Han var mas. Han hade dä i huvet han att förr eller senare sa han att jag får höra mina pojkar prata i Amerika sa han. Å vi hade roligt åt det där förstår du. Hur kan du tänka att det ska gå? Genom ljudvågorna sa han. Å dä är väl en 50 år sen han sa et å över på dä. Ja, han försökte göra en evighetsmaskin han å.

- Gjorde han dä?

- Ja, han försökte med dä, men det blev ju aldrig fullbordat dä. Det var ju nånting som var svårt dä.

- Hur skulle dä gå till då trodde han?

- Tja, det var med nå vissa tyngder som skulle dra sig självt på nåt konstigt sätt. Det var ju en på Strömbacka som höll på med det där som hette Bersman. Han var byggmästare den där. Sen han vart pensionerad börja han på med det där, men det vart ju inget resultat dä heller. Det är ju nånting som inte en ingenjör klarar av.

- Nej, det går väl inte riktigt dä.

- Dom har väl grubblat mycke på den där problemet. Jodå. Å alla

hanses bröder for ju till Amerika. Å dom arbetade hännä som helt ung

Å så for dom en å en å så hjälpte dom väl dit varandra bröderna undan för undan då, till och med systemen till dom for. Jaha. Det är två av dom som har varit hem. Det var en som hette Oskar. Han var privataufför åt nån miljonär där som var hem först. Å sen var det en som var hem som hette Anton, den äldre. Å det var på slutet då modern åt den här Pettersson leva. Jag träffa en å för jag var in där i julhelgen för jag följde med den här Pettersson hem dit, så jag prata lite med den där Anton om Amerika. Han var religiös han. Ja. Jo det var mycke olika folk här du.

- Det måste ha varit dä.

- Hur många kan du uppskatta det till som bodde här?

- Ja, det var lösfolk som bodde i kojor ikring sjön ser du å bofolk som bodde i varenda kåk här. Ja, det var väl kanske några hundratal bofasta, å vid sjön bodde väl kanske ett 20-tal såna där löskarlar som kom å gick. Dom kom från alla håll. Stanna några månader å så bar dä iväg. Dom hade ingen fast plats.

- Vad hände med alla dessa människor när masugnen las ner 1937?

- Många flyttade till Iggesund. En del drog iväg åt Strömsbruk. Å en del la sig på jordbruket, arrendeställen ser du. Å de yngre pojkar å så där dom stack iväg härifrån. Den där Trygg som jag talade om han hade väl kanske 4-5 pojkar. Dom försvann varenda en. Å likaså var det med en som hette Per Ledig Larsson. Han hade en 5 pojkar, å dom försvann allahop. En av dom bor i Hudiskvall, två bor i Hudiskvall. Då det vart på det viset, å så minskade folket. Å det fanns gammalt folk som flyttade till Stockholm till och med. En som hette Prins, han var över 60 år när han flyttade dit. För han ville inte vara i skogen han, han hade aldrig varit där ser du, klarade inte upp det där. Han hade varit å arbetat i masugnen å så där förut, så han var inte van vid skogsarbete han. Å likaså var det, han hade

en pojk som inte heller ville vara där utan det bar också iväg till Stockholm.

- Så det blev skogen för dom som valde att stanna kvar?

- Ja, det fanns inget annat. Vägarbeten å flottning. Å det var inte alla som kom med på flottningen heller. Det var det inte. Vägarbeten var det väl, vi gjorde den där Norr-Dellsvägen under krigsårena. Han vart gjord då. Han är gjord med bara handkraft. Stubbrytare å spett å spade. Å borra för hand. Slägga å borra. Å det var ackordsarbete det förstår du.

- Var du med hela tiden?

- Ja, hela tiden, ja, jag vart ju inkallad lite då å då, det hände ju tätt dä, men vi tjäna skapligt vi. Vi hade den här skaktmästare Edson då till chef. Det är den bästa arbetsgivare jag har haft. Han är väldigt human han. Såvida han har folk att göra med, men det finns nog en annan sida inom en som man har om han ser att det är nåt lurt å. Vi höll på å göra den här vägen ut på, där dom hade brytit bort, tagit bort rälsen på slutet, när dom sluta med transporten på bana. Då fick vi göra väg ut för timmerbilar på den där tippen som du ser som går ut i sjön. Å då skulle vi fylla med slagg å bygga upp den där vägen. Å det gick ju väldigt bra dä. Å så grusade dom på de där. Å då var dä ju han som hade hand om det där. Å det var två stycken från Iggesund här som skötte grävmaskin, grävskopa, så dom lasta det på 3 å 4 bilar som gick ser du, å då lastade dom där nere vid sjön från slagghögarna som låg där. Å det var en lördag. Å då var det på den tiden skulle man arbeta till 1 på lördagarna. För då var dä inte fria lördagar. Ja. Den där iggesundaren, dom var nog ena riktiga luringar. Dom bodde på Strömbacka å åt där hos Nanna Larsson. Å det var en lördag då. Då var vi i Anderbo å hålla på å göra en sån där väg för dom hade såna där tippar där å för timmer. Å jag var där å

tog emot. Då kom skaktmästaren dit, å så säger han. Har det varit nån bil här nyligen, lastbil, sa han. Nej det har det inte sa jag. Jag har förstått det här sa jag. Hurså sa han. Ja, vad ska det behöva dröja så där många timmar för sa jag, å om inte jag såg fel så for Skog hem. Han var från Delsbo. For hem, sa han. Klockan var inte mer än elva. Ja. Å jag har sett efter ... å sa jag. Men du måste ha sett fel sa han. Ja. Det kan väl hända sa jag, men jag tror inte det sa jag. Jag ska åka ner sa han till grävskopa får jag se. Å då hade dom slagit igen å stuckit iväg hem dom där iggesunderna.

- Utan vidare?

- Ja, då kom han tillbaks å så tala han om, å då ska jag tala om för dig att han var i humör. Han ringde till skogschefen direkt å tala om hur dom hade gjort. Å han passa dom när dom kom till Iggesund. Det var en jädra historia det där. Slog igen två timmar före tiden å 5 bilar fick åka härifrån. Ja, det vart ett jädra liv det förstår du, å då var dom så dum när dom kom tillbaks på måndan att dom skällde på skaktmästarn, men se det skulle dom aldrig ha gjort. Han var dit tre gånger till dom förstår du å tala om för dom vem han var. Å vad elak han var, jag har aldrig sett en så elak. Men annars så var han väldigt lugn, men vid såna där tillfällen då dom hade gjort så själv, det gick inte dä. Ja. Då var dom på Öster å å var så dum att dom skällde på han å, chaufförn. Han var uppe ifrån Bjuråker. För att dom höll med skaktmästarn för det där, för dom tyckte det var simpelt dom ser du, det var ett jädrans självslag att göra på det där viset. Det var ju kanske en 8-10 man som vart beroende av et. Utom bilarna. Tja, sa Östberg, jag har arbetat åt skaktmästare Eriksson i så många år, å det fick dagar då jag inte har uträttat så mycket, men jag har aldrig smitit hem från arbetsplatsen förrän arbets-

platsen förrän tiden har varit, å jag har aldrig fått nåt obehag av en. Jag har aldrig provat nån bättre arbetsgivare än han ä, sa han, för han är fin. Å så var rätta förhållandet. Du förstår när han skjutsa hem mig från lasarettet när jag steg ur bilen, å han följde med in där på lasarettet. Jag hade väl några kronor med mig, men inte var jag beredd på det där att stanna ä. Hördudu sa jag, får jag låna 50 kronor av dig för lasarettet sa jag. Javisst sa han, du får mer å sa han om du vill. Nej sa jag. Jag vet inte hur länge jag blir här, men jag har just inga pengar med mig sa jag, för jag var ju beredd på å åka hem jag på kvällen förstås efter arbetet. Ja, han gav mig en 50-lapp, å så var jag till Friggesund, då gick jag upp till frun, å skulle betala igen henne det där för hon var hemma. Nej, sa hon, jag tar inte emot det. Hurså sa jag. Ja, då får jag obehag när han kommer sa hon. Då träffade han henne när dom höll på å stocka å skulle rätta vägen här nere ser du på hösten, då var jag sjukskriven än. Ja, sa han. Jag tar inte igen de där pengarna förrän du har fått nå arbete å börjat arbeta igen. Men inte ska du väl behöva hålla mig med nå pengar för dä sa jag. Ja, du hör vad jag säger sa han, du får ha dom tills du har fått nå arbete å kan börja på å arbeta igen. Det kan dröja länge dä sa jag. Ja, det var detsamma dä sa han. Jag väntar jag sa han. Men då kom han hit nån vecka, fjorton dar senare å då gick jag på en gång till vid affärn, men nu ska du få igen pengarna sa jag. Nej du, du vet vad jag sa sa han. Det hjälper inte dä, å så stoppa jag ner dom i ficka på en.

- Så han fick tillbaks dom i alla fall?
- Ja, jag tänkte inte ta emot dom där förrän du har börjat arbeta igen sa han.
- Det var en hygglig karl.

- Ja, enastående förstår du. Jodu. Han var egentligen från Gnarp, men jag tror han hade nån konstig fru, hon var nån sorts slöjdlärrinna. Å hon var aldrig hemma med pojkungen ser du. Å hon skulle ovillkorligen ha nån plats jämt, arbete. Det var väl nåt nervöst med det hela förstår jag. Jag var ju inte nå bekant med na heller, men jag märkte det där, för jag vet att han var ensamnen mod, så det vart väl nåt tjall med den där pojken å så där.

- Vad sysslade du annars med för arbete sen dom hade lagt ner masugnen? Höll du på med flottningen då?

- Ja, å så skogen.

- Flottningen å skogen?

- Ja. Skogen på vintern ser du. Körde timmer åt den här arrendatorn några vintrar. Å så var jag i Norrbo å körde åt en arrendator ett par vintrar å.

- Gjorde du det?

- Ja. Det gjorde jag, å ibland var vi ända på Hedvigsfors i skogen.

- Så du bodde i koja då?

- Ja. Å jul när vi var med en vinter när vi bodde där. Och här körde jag åt den här arrendatorn som var den första som var här, ett par vintrar, å så körde jag åt en privat nån vinter sen å förut. Det hade sina fördelar att köra åt arrendatorn på vintern å. Man växla så där, man vart trött på å hugga å så där. Å så var det många som gärna ville ha nån som körde. Två hästar se. Å det var ju ackordsarbete det å. Det var dä.

- Du berättade att du arbetade i skogen dels när du var ung pojke å dels nu på slutet. Är det mycke som har ändrat sig i skogsarbete?

- Ja, det är ju prissättningarna. Olika sorters rationaliseringar. På min tid använde jag aldrig nån motorsåg ä. Utan jag använde ju bara handkraft. Vi såga med svens å bågsåg då bara på den tiden.

Jag var i skogen tills jag var 60 år. Fyllda 60 år, men då måste jag in å operera mig för bråck, å sen kom jag aldrig dit nå mer till skogen. Vi var här borta en vinter, å då var det ju bara handkraft. Jag var väl en, ja, jag var över 50 år. Men jag högg över 2000 timer med bara svans. På en vinter. Å likaså var det en 12-1500 bitar då å. Å det var ju ett väldigt arbete te å stå å såga med svans i tjäraskog. Men man var ju frisk å då gick de ju.

- Har det ändrats mycke med kommunikationerna så att ni kunde komma ut då å tebak till arbetet?

- Ja, det har det ju. Det har ju blivit, transportererna med bussar nu. Små tocke där skogsbussar som dom har å skjutsar folk med, så nu behöver dom aldrig ligga i nå kojor så där.

- Så det gjorde inte du på slutet heller då?

- Nej, då åkte vi hem, det gjorde vi, det är sant dä. För då hade dom börjat de där bussarna. Å då körde jag alltid, då körde skogvaktarn själv, å nu är det väl merendels någon skogsförman som kör ser jag. Som är med å räknar i skogen.

- Men förut låg du i koja? Hur var det?

- Ja, det var olika gånger dä. Jag var upp på ett ställe som hette Nacken, det är nog över 8 mil från Friggesund. Omkring 8 mil. Vi for dit kring 13-dan å så var vi där till bakefter påsk en gång. Å vi var 15 man i koja. Å då var det en eldstad mitt i kojan bara. Å du förstår vi låg 3-4 i varje säng. Å så var det så ställt att det var så långt ifrån koja så vi var tvungen att ha mat med oss till skogen å, det var så långt ifrån.

- Så ni fick laga mat själv där?

- Ja. Vi tog matsäck dit då på skogen på dagarna. Hade en kaffepanna med då å elda å koka kaffe då. I skogen. Å den vintern, det var på 23 ja 23, jag kom hem på hösten, å det där var på vintern. Jag hade nyss

gjort rekryten då. Å så nån gång i slute av februari, det börja spektakel då när vi for upp förstår du. Det var bara hästskjuts dä all väg. Å det tog 3 dygn nästan innan vi kom fram. Sista dan vi for ifrån skogen å proviantera, har du varit upp i skogen?

- Nej.

- Det är närmare 7 mil från Friggessund å upp dit. Å det är gränsen emot Ljusdal dä. Då provianterade vi där, för där hade vi en som hette Söderström som hade upplag för skogskörning med proviant åt skogsfolk. Det var ju hundratals människor som kom upp genom där, hästar så det fanns både hö å havre å proviant åt folk å. Å sen så fortsatte vi då. Då hade vi nog över milen kvar därifrån. Det var en arrendator i Brännbo som följde med. Vi var 4 man å han dessutom. Å så skulle vi köra över en sjö förstår du. Han heta Siksjön. Å han hade bara en liten häst å var väl kanske tre år. Han var inte så van. Å han hade gjort så grundligt när han lassa för att han hade inte sträckt en kedja mellan kälkarna förstår du, så kälken som gick bakefter börja gå lite för sig självt så där, å det gick ju tungt väldigt dä. Å när vi kom ut på sjön var det som å göra vatten i en fot. Med vatten å snö. Så hon tröttna, så vi var tvungna å ta ifrån na å fara ifrån alltihop, för vi hade inte längre till kojnan då än upp dit som Öberg bor. Vi såg hur det lyste där på kvällen. Det börja på å bli mörkt då. Då hade han en körkarl som hade farit före med ett hölass med havre så han skicka iväg den karlen då med den hästen å hämta den där stigern. Å då var vi väl en 10-15 man inne i det där rummet. Å det var inte större än det här. Dom skulle bo där å köra då, men inte vi huggare. Vi skulle inte åka längre vi heller då den kvällen. Då var det nån som var ut å fick höra att det ropa hjälp ute på sjön, å då var klocka 8 på kvällen då kanske. Då måste vi ju dit, å då hade hästen kommit ner i en vak, så fick vi

lyfta upp en då. Där börja spektaklet då förstår du. Men vi var så många att vi drog det där lasset i land. Vi rent bar därifrån ser du. Å så fick vi vara i den där kojans då tills på morron då, då skulle vi fara vidare till huggarkojan då. Vi skulle dit. Så dom skjutsa upp oss då. Då var vi där till i slutet av, ja det var nog nån gång i februari. Jag vet inte hur det kunde bli så där. Du förstår, om du har sett nån gång vid prickar man sticker sig utav granris eller nå. Det har du väl kanske aldrig upplevt?

- Jo det vet jag nog.

- Ja, röda små prickar. Å jag fick det där i hela händerna. Å jag kunde inte förstå vad det där var. Å så vart det varbildning i å. Å så fick jag inne i händerna å runt om. Å det bara öka å öka, omöjligt att få å läka ser du. Å på slutet vart det så illa att jag inte kunde hålla i verktygena heller. Å då var det en här uppifrån som heta Erik Persson som var där å, å han hade skidor med sig, å så var det en annan en som hade skidor å. Å då vart det så bestämt att jag var tvungen att ge mig därifrån. Då var det 8 mil därifrån. Å när jag kom ner på Skog, då hade jag åkt ungefär en mil å det var 20 grader kallt, å då hade jag en med mig som skulle hem till tandläkarn. Det var en utav de där Ledigs pojkarna. Per Larsson. Då hade det där bindeln frysit så det var alldeles genomtjälad. Men då var den där Algot Hansson, som jag tala om som dog på lasarettet, han var på Skorn han å arbeta å höll på å reparera nå flottleder, så jag gick in dit å han hjälpte mig å linda av så jag fick värma upp et i vatten, varmt vatten, å så linda han om. Sen så åkte jag skidor hem hiten, å jag komma väl hem mitt i natten nån gång, vi bodde borti här far. Å han var ju omgift han då. Å på morron förstår du när jag vakna å skulle gå in å dricka kaffe, jag var så stel i bena jag förstår du att jag kunna nästan inte gå. Jag har inte åkt skidor sen jag

gick i skolan, å då var jag ju 21-22 år, när de där skedde. Då måste jag vara hemma en dag å vila upp mig. Inte gick de nå bussar eller bilar då heller på den tiden ä. Då tog jag skidorna å stack iväg å skulle till doktorn här i Johannesberg, för det gick inte å åka cykel heller för dom ploga med häst förstår du efter vägen förstår du, så det var lika mycke snö kvar som dom fått därifrån. Det fanns ingen möjlighet att cykla heller. Å när jag kom till Västansjö då stod jag där å fundera om jag skulle åka till doktorn. För då visste jag att det var en som var där som körde som hade blivit lika å. Å han hade vart till doktorn å han hade fått gå så långt att det hade gått under naglarna å börjat på så å på meg å ser du, å den rücker han bort naglarna på för å komma åt å botat, så tänkte jag att gör han dä då är man ju oförmögen å göra nå. Då stod jag där nere vid vägskalet å fundera hur jag skulle göra ser du, men jag tänkte att jag far till Ljusdal, till Sjöbogumman, för jag visste, jag kände igen henne, för jag hade vart dit förut. Å dä gjorde jag. När jag kom dit hade hon ingen mottagning. Hon hade nyss köpt en ny villa som hon var i, å gamla lägenheten där stod öppet, så jag gick in där. Men det brydde hon sig inte om. Å fullt möblerat var där. Ja, då tänkte jag, att har jag farit hit förgäves, för det var omöjligt att komma in ser du, hon öppna bara inte. Men då kom en slaktare, å då kom hon ut. Men då passade jag på å gick dit. Då spände hon ögonen i mig när jag följde efter på bron. Vad vill ni då sa hon. Ja, jag tänkte få tala vid er sa jag. Ja, jag har ingen mottagning nu sa hon. Ja, jag vet inte sa jag, men jag har åkt så långt sa jag. Har ni varit hit nån gång förut sa hon. Ja, det har jag sa jag. Jag har följt en syster hit. Var är ni ifrån sa hon. Jag är från Bjuråker sa jag. Ja, genom att ni har åkt så långt ska jag göra ett undantag, men hon tänkte bara låsa. Men jag gick in då låste hon ser du. Å då undersökte

hon mig. Ni har tur ni sa hon att ni inte har fått blodförgiftning. Jaså sa jag, har jag det. Ja, det här var illa då sa hon. Ni kunde ha fått blodförgiftning sa hon, å då hade ni inte levat så lång tid. Å det var ju så. Vad tror ni det är då sa jag. Svårt att säga, jag har ju aldrig haft nåt liknande. Ni har varit utan nå på händerna förstår jag när ni har varit i skogen. Ja, jag var barhänt hela vintern sa jag, å grävt i snön å så där. Ja, det är giftig svamp i snön som ni har fått. Jaså sa jag, är då då. Å då påstod hon att det var det. Å nu förstår ni sen ni har fått den här salvan å det här har läkt får ni så tunnt skinn som en barnunge, så ni måste ha fingerhandskar eller vanliga handskar jämt på er åtminstone en månad framåt eller så, för annars håller inte skinnen. Ja, man jag åka tebaks direkt till skogen sa jag. Det är närmare att åka från Ljusdal å till Ramsjö å tebaks till skogen därifrån. Nej, det får ni inte sa hon, ni måste vara hemma några dagar sa hon, men ni ska få lite medicin också sa hon. Å det fick jag. Ja, då tog jag å for fram till Ljusdal station å så steg jag på tåget där med skidor å medicin å alltihop å så åkte jag till Delsbo å komma dit när klockan var 8-1/2 9 på kvällen, å det var väl en 25 grader kallt. Så skulle jag åka skidor hem igen. När jag kom till Bjuråker kyrka tänkte jag att jag skulle åka gent över sjön för det närmare, när jag kom på halva sträckan förstår du att jag frös om fötterna så infernaliskt så att jag var tvungen att stiga av skidorna å bära av dom. Så jag kom i land i Hästnäs då. Ja. Då var jag hemma i ungefär en vecka. Då var jag bra, Absolut bra. Å det var ingen dyr medicin heller precis. Hon tog inte mer än en 3 kronor för sitt besvär. Då skulle jag åka tebaks till skogen. Då hade jag 8 mil framför mig igen.

- Vilka äventyr.

- Ja. Det var nånting hemskt. Du förstår att om dom skulle uppleva det

nu ungdomarna, å då var jag 22 år, 21 år. Å då hade jag en ryggsäck som jag hade fullpackad med kläder å nå mat å så där. Å det fanns ingen skidvalla heller, å så hitta det på å bli goväder den dan då, så det gick ju nästan inte å åka nå. Men jag staka fram till jag kom till Brännbo, å där bodde körarn, å då tänkte jag att jag skulle lämna upp ryggsäcken där så tar han den med sig när han far hem å provianterar, för han for hem efter hö å havre han å provianterade herma å så där. Så karske jag kan få nå smörgås å nå kaffe eller nå där. För jag ville inte ta fram min mat ä. Ja, jag gick in, det var ungefär 5 mil, ja det var väl 6 mil härifrån å dit. Så då var det ju bra långt på eftermiddagen innan jag kom dit. Jag fick två koppar kaffe förstår du, å inte en brödskiva. Å hungrig förut. Sen jag hade åkt ungefär en halv mil var jag så hungrig förstår du att jag var alldeles bet. Då måste jag ta upp ryggsäcken å äta en smörgås. Men när jag kom upp till ett ställe som hette Flotölja, där bodde nå pojkar å körde timmer som jag hade gjort rekryten med. Men då gick jag in till dom. Men nu får ni göra som ni vill pojkar sa jag, men nu ska jag ha mat. Då skratta dom för då förstod dom hur det var ser du. Å det fick jag. Men jag åkte upp till Skårn sen då. Det var ju en halvmil kvar då dit å där fick jag ligga kvar på natten, för jag ville inte åka ända upp till Siksjön då för då var det ju en 1 1/2 mil kvar ändå, å då var klockan 9-10 på kvällen nästan, så jag åkte fram dan efter då. Men du förstår vilka strapatser. Nja.

- Ja, det var väldigt. Den där gumman, var hon bra att bota sjukdomar.

- Hon var skicklig förstår du. Den där system som dog, hon fick reumatisk värk efter spanska sjukan å hon vart totalt förstörd. Hon vart så ofärdig, å då var hon väl kanske en 24 år. På sin höjd. Om hon skulle gå över köksgolvet fick hon skjuta en stol för sig å hålla i sig i. Så ofärdig var hon. Hon var till doktorn här i Johannesberg

flerade gånger ser du. Å hon vart inge bättre. Ja, sa jag. Jag ska ta å skjutsa dig till Sjöbogumman sa jag. Men då hade jag aldrig vart dit heller. Ja, tror du det är lönt sa far. Han var scheptisk på det där, han var religiös han ser du. Ja, hon kan då inte bli sämre sa jag. Det här är ändlöst dä sa jag, för hon har ju varit till doktor Bergström så å så många gånger å det blir ingen ändring. Hon kan inte gå så här heller hur länge som helst. Så jag fick låna en häst här på stallet då å skjutsa henne till Delsbo station så åkte vi tåget till Ljusdal ser du. Sen minns jag inte hur vi greja till det så hon fick, det var en halvmil till Sjöbo å från Ljusdals station ser du. Jag minns inte om vi fick nån hästskjuts eller hur det gick till. Å det-samma var väl dä. Å de var folk där i det oändliga när vi kom dit förstår du. Ja, det var under den värsta tiden. Men hon fick medicin å nåt å smörja med å, men på en månad eller en och en halv, då var hon klar. Absolut. Då kände hon inte till nå mer. Det var som ett underverk.

- Men menar du det, det var ju fantastiskt.

- Ja, å hon var knepig den där människan ser du. Jag vet att det fanns läkare som var dit å tala ve na.

- Men hon var självlärd helt då?

- Ja, hon hade böcker å ser du. Hon skrev latin å. Ja, det gjorde hon. Det kom en som var behäftad med cancer, eller om det var TBC å den befästa hon sig inte med hon. Det visste hon direkt vart dom skulle, på sanatorium eller på lasarettet å opereras eller nåt sånt. Nåt sånt kuckel hade hon aldrig för sig. Hon var aldrig åtalad för nåt sånt ä. Å medicin skrev hon ut på apoteket.

- Jaså, så hon gjorde ingen medicin?

- Ja, en del salvor kunde hon göra själv å, men man fick alltid ett

recept å gå till apoteket med. Det var ju ökänt. Jag har ett recept.

Vill du se?

- Ja gärna.

- Det var på, ja det var detsamma med årtalet. Det var nån gång på 25 26. Det var barvinter, när vi for dit. Fast det var så långt norr så fanns ingen snö. Inte nå. Dom körde myra å vattna på å körde på det där. Timmer. Å dom hade 7 km väg. Men det gick ju väldigt bra. Å då kom vi i en sån där stor koja då också som vi var 15 man i å jag komma längst bort ända mot. Det var, det var nåt Sundsvallsbolag som rådde om skogen och som gick emot Iggesund där. Jag kommer inte ihåg vad det var för bolag. Men det var nåt utav de där Sundsvallsbolagena. Så jag komma längst bort. Så jag hade väldigt långt att gå. Nästan en timmas väg. Å så var det nå Bergsjöbor som var i lag med mig, å vi resonerade om det där. Å vi gick, vi gick tvärs över drivningarna, om vi gjorde upp en väg, för varje kväll vi kom hem så var det igenfällt med ris, så det gick aldrig å hålla nån väg öppen, så det var väldigt besvärligt för oss. Men det gick ju bra å hugga där. För det var ju ingen snö å räkna med. Å så komma vi, då sa jag åt Bergsjöbon att det här måste vi göra slut på sa jag. Ja, då fick vi ny sotkåpa dom kalla, det var en stor plåtkåpa som hängde där över eld... som hade upp röken. Då fick vi en ny sån, för den var lite för liten den där vi hade. Då vart den där ledig, överflödig. Ska vi ta den där, sa jag. Så bygger vi en koja själv vi tre. En mindre koja. Ja, dom fundera på det där. Dom var nog inte så hemma på det där. Men vi försöker sa jag. Vi gick dit en söndagmorgon å tog den där med oss. Å så satte vi upp, mitt emellan

skiftena då. Jag var längst bort å dom var på ett lag längre hit. Å så mura vi kring den där plåthuven då förstår du, den där sotkåpan, så högg vi torvskog, torvrakar å byggde å för då vart det ju torrt å lägga sig ser du, å så var jag nere i berget där å rev mosså å lag emellan så det skulle bli tätt, å så gjorde vi en dörr. Å så fick vi tag i en glasruta, på Staggelåsen. Där bodde det familjer, det var en arrendator, å så var det två skogsarbetarfamiljer där. Å så gjorde vi två slafar bara te å ligga i, en som dom kunde ligga två i. Jag låg ensam. Men då var det så trångt förstår du att vi måste ha matlådan ute å ombyte på kläder å. Å det gick ju bra dä. Men då var det en söndag, då skulle dom gå på Staggelåsen, för det var en som dom kalla för Blekinge, jag vet inte vad karln heta heller, men han var från Blekinge. Han höll på å kola där. Å den där koka brännvin i oändlighet i stor omfattning. Då skulle dom gå dit å köpa brännvin. Jag skulle få då så jag blev pigg. Jag var ju förkyld. Ja, sa jag, jag tror inte ni kommer tebaks, det var en mil dit ser du. Då ni är fylla, då är det färdigt, det har jag sett dä. Jamen, sa Vigg, jag kommer jag. Skulle han vara bättre upp han som var pojke å var ogift än den andra som var gift å var gammal. Om han börja på å sprita kunde han vara borta nån dag å festa. Det bar iväg. Å jag vart sämre å sämre. Ja, ni får göra som ni vill sa jag men ni ska bära in vatten å ved så jag har här om jag inte orkar gå ut. Å det gjorde dom. Å så stack dom iväg. Men på eftermiddan så kom en hästskjuts dit. Då var det han jag högg åt. Var är dom andra då sa han. Han var godtemplare han så han var sinnig på det där.

Då kom han ner med mjölk han ser du å for enkom för mjölk åt mig å proviant 7 km. Ja det gjorde han enkomt. Å när han fick se att jag var sjuk så sa han. Då far jag inte härifrån förrän du har fått lite mat å följt med mig ner till körstugan, för jag kan inte lämna dig ensam. Dom har stuckit men dom har lovat å komma sa jag till kvällen. Jag tror inte de när dom kommer i fylb ä. Jo sa jag, men koka upp lite mjölk åt mig mens du är här sa jag. Ja, jag ville helst att du skulle följa med sa han. Ja, men hördudu, du kan ta fällen med dig å sängkläder för jag hade en riktig fäll ser du att ha på mig när det var kallt. Å jag har en fäll med mig å i släden så du behöver inte frysa ä. Ja, sa jag, men hördudu, jag stannar jag om du kokar upp lite mjölk, för jag var inte nå pigg på å följa med jag ser du för jag känner mig så vissen. Ja, han åkte, men jag kommer ner i morron bitti sa han. Å han var där å klockan 6 halv 7 på morron var han där, men då var dom inte hemma än ser du. Men det var väl det jag förstod sa han. Men dom kom då på eftermiddan. Men han var skämlig då Viggen. Du kom aldrig hem ändå du i går kväll. Nej, det gjorde jag inte. Ja, men jag fick främmande ändå jag sa jag. Vem då sa Viggen. Ja, han var hit körarn sa jag så jag fick lite mjölk som han koka å så där. Han skämdes han ser du, han tyckte. Men jag piggn på mig då ser du så jag låg kanske ett par dagar. Det gick över. Jag fick nå pulver å utav körarn då han var där. Han var en ordentlig karl dä ser du. Ja. Men då så gjorde dom från sig före mig, då vart jag alldeles solo i den där kojan i fjorton dagars tid. Absolut ensam ser du. Såg inte en människa

mer än avmätarn å körarn på dagarna förstås, men sen då vart jag ensam, så jag var inte inne mer än de börja på å bli ljust länge då så det vart långa dagar då ser du, då var jag inte inne mer än att jag åt å sov de där timmarna, sen var jag ute hela tiden. Å arbeta, för det var ju bättre de än att sitta där inne. Så man klarade av et på det viset. Man hade tur då att det gick vägen. Men då så skulle jag åka med körarn när vi for hem, å han bodde i Brännbo. Å då gick inga bussar då förstår du när vi skulle hem då. Då skulle vi försöka få en hästskjuts. Omöjligt. Det var ingen som ville ge sig iväg då för det var dåligt före å. Så vi gick då tills vi komma ner till Svedjebo, där affärn ska bli nu, då gick vi in där å la oss, då sa jag åt han som stod i affärn, för han hade jag gjort rekryten med så jag kände igen en. Nu ska du ringa sa jag till Delsbo å få en bil åt oss. För jag börja på å få skavsår å. Man hade trasiga strumpor å skorna. Vi hade gått kanske ett par mil, man var nästan halvt om halvt blötskodd då. Jamen, ni kan få Lundgren som skjutsar er sa han. Oskar Lundgren skjutsade oss då med bil. Det fick inte gå nå bussar då på den tiden på våren.

- Jaså.

- Nej, omöjligt. Dom fick inte köra sönder vägen. För det var ju ingen motorplog med eller någonting utan det var bara hästplogningar å då var det ju väldigt dåligt. Å på den där tiden jag var där. Jag komma dit nån gång på, straxt efter trettondan å vi komma väl hem till påsk, då hade jag tjänat 500 kronor styvt. Å det var mycke pengar det då på den tiden. Det fick man hänga i hårt för.

- Var det vanligt att det var just den tiden man var ute?

- Ja, det var vinterföre inte mer än den tiden ser du, Det börja på å bli slut på snöföre då å dom hade så lång väg att köra då med häst å kälke då ser du som 7 kilometer, då fick det inte vara alltför dåligt före ser du för dom orka inte hålla vägen just, just väglag heller, det vart långt att skotta i. Dom bruka skotta i en hel del snö då ser du för att komma fram. Så det bruka alltid bli slut till påsken. Å den där vintern var det ovanligt lite snö å. Det var dä.

- Hur klarade ni er med maten där uppe. Du berättade att ni köpte proviant, ni var tvungen att laga själv då?

- Ja, varenda dugg dä ser du. Var fjortonde dag fick vi proviant.

- Berätta vad du lagade för mat åt dig då?

- Ja, vi kokade ärter på söndagar å så där, å annars var det te å sno till en kålbulle under veckorna för att det skulle gå fort. Å hade man mjölk å tillgång till det kunde man äta mjölk å havregryn nån gång å. Det gick ju bra. När man hade tillgång till det så kokade man ju potatis å stekte fläsk på kvällar å så där, å det gick ju bra. Å så kunde man väl få lite ägg nån gång ibland å.

- Å så kaffe då förstås?

- Ja, det var mycke sånt då förstås. Å så kokade man böner. Bröna böner. Men det fick man ju göra över söndagar å så där för det tog ju en väldig tid det te å koka böner. Men då var det sämre när vi var på Naggen. Där var jag i tio- elva veckor, inte mjölk å inte potatis på hela tiden.

- Jaså, då var det inte lätt heller.

- Det var ett elände. Jag var så utsugen när jag kom hem förstår du jag tålde inte mjölk en gång. Nej, jag var alldeles förstörd i magen. Ja, vi vart så less på det där vattkålbullarna, så vi åt vatten å havregryn på slute. Det var inte mycke å arbeta på det ser du

- Nej det förstår jag.

- Man tröttnade på det där ser du. Å så skulle man ha matsäck ifrån kojan å till skogen å. Å då var det ju bara nån smörgås då förstås å nån korvbit å så koka kaffe. Jag hade den här Pettersson med mig på samma skifte, å en dag då när vi koka kaffe, å just som han skulle lyfta av pannan tog han för dåligt i den så den small av förstår du å panna uppåner. Men det gick de å. Å han gjorde illa sig. Han högg sig så han vart inneliggare då bra länge den där. Men han vart inge bättre han. Å så fick han väldigt ont i halsen, å så måste han åka därifrån då. Det var en som dom kalla för Jöns som skulle skjutsa en. Han hade en gammal häst. Det såg för dråpligt ut när dom bar iväg. Han satt i en kolstig. Å den där hästen gick som en lus. Det gick inte å hålla sig för skratt. Man skulle haft ett kort av et. Det var en fuller gubbe dä. Han körde posten mellan Ransjö å Vasjön. Du har inte varit till Vasjön heller. Dom har ett eget kapell där som dom begraver folk där å, har gjort när det var fullt med folk där, men nu är det ju avfolkat förstås. Jodå, dom hade en sån där, jag vet inte kallade det för. Det var nån sorts högtid där på högsommarn. Då döpte dom sina barn som vart född då. Då var det en präst där då å så hade dom väl, dom begravde förut, men det var väl själva ceremo-

nien då när prästen var där.

- Blev det inte långsamt på kvällarna i dom här kojorna.

- Jo, men det var alltid någon som hade ett dragspel med å så där, å så hade vi så ställt ser du att vi for upp på Naggen efter post. Vi hade posten där hos skogvaktarn, å då turades vi om å åkte dit. Det var en mil dit. Men då åkte vi skidor dit å hämta tidningar å brev å så där, å lika var det när vi var på Staggelåsen, då fick vi dit posten genom avmätarn. Han fick den över upp till Naggen han å han bodde ju där.

- Så ni läste en hel del då?

- Ja, å så kunde en väl ta nå böcker med sig å. Å så var det kortspel förstås. Det var en klar sak dä förstås.

- Så det var inga problem med det då?

- Nejdå, det gick ju bra, å så skulle en ha lite av varje. Man skulle reparera verktyg å se till, å så var man väl trött så att man ville gå i säng bra tidigt. Det var väl ingen som var uppe längre än till 9 halvtio. Nej, man skulle upp klockan 5 igen å då fordrades det att man fick vila ut då förstås. Om man skulle orka hänga i.

- Ni stod å sov i dom här kläderna hela tiden förstås då i dom här kojorna. Ja, men vi kunde ju klä av oss riktigt å ligga som en människa.

- Jaså, var det inte för kallt då.

- Nej, det var det inte, vi hade stockbrasor å så eldade vi hela nätterna. Ja, det gick åt en halv kubikmeter. Vi använde bara tallris å det är inte farligt, gran det går inte för han bräster åt alla håll. Men det gör inte tallris ä. För det var gott om torrakar där, torr ved te å

hugga å lägga på. Det brann ju så det lyste riktigt. Så den där tjärveda är ju väldig te å lysa upp han. Det har du väl sett när.. i sommarstuga. Det går inte att använda gran till öppen spis ä. För antingen skall det vara lövved eller tall för det är farliga saker med gran dä. Det kan ju sprätta upp i sängkläder å så där.

- Ja just dä, låg ni på granris?

- Nej, vi hade halm. Halm fick vi alltid utav körarn när han flytta upp, halm i madrasser. Så det gick ju bra dä.

Ja.

- Dom här kojorna, ja, det var väl inte riktigt kojor, men ombord på den där flottningsbåten, bodde ni i dom också?

- Ja, det gjorde vi.

- Hur var dom byggda då?

- Ja, det var under och överslaf i dom. Ja, det var det.

Vi bodde sec man många gånger i den där du såg på kort, det gjorde vi.

- Hade ni eldstad där inne också?

- Ja, järnspis. Det var ju inget problem alls det ser du. Då kunde vi ju komma åt att köpa mjölk å smör å så, lite av varje på vallarna, för det var ju lite fart på vallarna mera. Å så nådde vi affärer å vi ägde ju rätt att ta provianttid om vi ville, om vi skulle proviantera. För man kunde inte ha nåt stort lager, för det vart ju gammalt å på högsommarn. Det var ju problem med det ser du för mjölkens del i synnerhet det. Å man bruka mycke ha sån där tjockmjölk. Den stod ju, det är som syrad mjölk det. Har du aldrig smakat vanlig bondtjock mjölk ä.

- Nej det vet jag inte om jag har.

- Den är god. Han var gjord på sötmjök, det är gott, det är nästan som vispgrädde dä om det är riktigt å färsk så den inte är härsken. Den kan bli de å om den blir gammal förstås. Det brukar dom ju ha mycke på herrgårdar, på bondgårdar. Jag vet inte, arrendatorns brukar ha det ibland. Å det är gott dä, syrad mjök kan jag inte med nå bra ä. Jag tycker det är nån bismak på den. Nej, det är annat med hemgjord tjockmjök dä. Jag vet att dä har varit allmänt dä förut att det har funnits sånt i gårdarna. På högsommarn. Ja. Det var väldigt praktiskt det där. Dom har bara fyllt på undan för undan, alltefter det har varit slut. Jag vet när vi var i Sveg. Då köpte vi jämt å hade, fastän det var på vintern. Å så hov jag lingonsylt i den där, å det var väldigt gott. Det var som en delikatess. Ja. Å man mådde väldigt bra på det där ser du.

- När ni var ute på flottningsbåten, vilka arbetstider hade ni då?

- Vi börja 6 å sluta 4. 8 1/2 timma, det hade vi. En halvtimmes middag å en timmes lunchrast. Å det kunde bli övertid å. I synnerhet på vårarna när vi skulle samla upp de här timmerbommarna som låg efter land. Då kunde vi börja mitt i natten när det var lugnt för det gick inte att utföra ett sånt där arbete om det blåste ä. Det var omöjliga saker dä att få ihop en timmerbom då så vi var tvungna att göra det när det var lugnt, å då passade vi alltid på att börja tidigt så vi kunde göra kväll för resten av dan. Å låg vi här nere å skulle ta ut de här timmerbommarna som vi körde hit, då bruka vi lägga ut å tappa ur dom på nätter-

na för då var det nordlig vind ser du. Då gick det ut i den nya läns vi lag ut för att det skulle vara kvar dom gamla länsen, dom skulle vara kvar tills dom kom å släppte av nya timmerlass på morronen igen ser du. Vi fick inte ta bort han ser du, utan vi var tvungen att lägga ut ny å tappa ur dom som var i lagret, å det gick ju allra bäst på nordlig vind då för då gick dom ut själv förstås, det var bara att stänga för sen då det var klart. Det gick inte

- Fick ni inte hoppa ut å hjälpa till?

- Nja, ibland kunde vi väl få göra de förstås. Å så var vi ju tvungen att bevaka när det var klart förstås å stänga för så att det inte gick in tillbaks igen. Å likaså att vi hade stängt när dom kom med riktigt timmer på mornarna.

- Vad hade ni för redskap för det där?

- Vi hade båtshakar å roddbåtar. Fot lång.

- Jaså så ni arbetade så? ng där?

- Ja, det gjorde vi. Vi var ju tvungna att kunna komma åt. Då använde man ju roddbåt förstås. För det var ju mycke arbete som skulle utföras manuellt ser du å då kommer man inte åt på annat sätt än med en roddbåt så man nådde att knäppa upp lås å grejer å sätta ihop. Å likaså om man skulle göra fast med kättingar eller nå, på en moring. Moring är ett sänke som sitter fast i botten, det står upp en slana därifrån till den där moringen. Å den där moringen han är fästad, dom kör ut stenar på vintern, en 4-5 stora stenar som var i omkrets så stora som bordet här mot golvet som var hopfästade med kättingar å så fästa dom den där slana i de där å så satte som ett fäste uppe i ändan på slanan å där fick man fästa fast

bommarna. Där satt dom förstås. Å likaså hade dom över sjöarna för båtarnas del som dom spela på. Fästa båten an där å så drog dom på spelet på båten. Dom hade en lina på tusen meter på spel på båtarna, på de där större båtarna. Å så spelade han fram sig de där tusen metrarna, å så han, flytta han till nästa moring å så flytta han sig undan för undan. Så gick det till ser du när han hade stora bommar som dom inte orkade dra med bara propellern. Det gick inte det. Igt spel, för det var ju växlat dä, det gick med, det

- Hur stora bommar hade ni här? tungt, gick det lättare

- Ja, det var olika dä. Häröver hade dom väl aldrig över 75 slanor ä. Det var inte mycke dä, men i Sör-Dellen då dom gick direkt hade dom hundra å över.

- Det var slanor som satt runt så här?

- Ja, dom var så där en 28 - 30 fot lång.

- Dom satt ihop med kätting då? ar du. Vi hade fyra

- Ja, en del, å en del var med bomjörn. Det var en bult igenom ändan å så ett färn å så en liten ring emellan å så ett nytt järn på nästa slana. Det vart stora bommar ut på 100 såna där slanor som var så där lång. Det var flera flera tusen klampar i en sån där bom. Å den spelade dom ut så där ner genom ehla sörsjön. Han är djup han ser du så där var det djupa moringar. Ja, och det hände ibland att det gick så tungt att dom spelade sönder de där moringarna. Ja, drog sönder alltihop. Å dom kunde få hänga på en sån där moring i storm med en sån där timmerbom förstår du, det var nästan livsfarligt för det hade ju kunnat gå hur som helst med båten också. Den hade kunnat dragits sönder i fäste å gått håll på den. Var såna där kul. Vi

- Var dom stora dom här båtarna?

- Ja, det var dom. Han var väl, jag vet inte hur lång han var Dellen, han var ju hög han, så han var ju 7-8 meter hög han å så var han väl närmare 20 meter lång. Å lika lång var Tammen, men han var smalare å lägre. Det var han. Å så hade dom en som dom kalla för Norr-Dellen. Det var en mindre båt ändå, men det var spel på han å. Å väldigt fina motorer, självstart å grejer på han. Men det var väldigt kraftigt spel, för det var ju växlat dä, det gick med, det gick å växla ner om det gick för tungt, gick det lättare växla dom upp då förstås så det skulle gå fortare.

- Var det många som använde såna här små båtar som du visade mig på kortet?

- Roddbåtar?

- Nej ..

- Ja, vi hade en på varje koja ser du. Vi hade fyra kojor här på slutet. Vi var 4 gäng, å vi var 5 å vi kunde vara 6 man på varje gäng, å vi hade en sån där motorbåt per man de sista tio årena kan man säga. Men förut var det bara manuellt med spel, med dragg. Men då gick det fortare med en sån där båt ser du, mycke lättsammare å. Man hade lättare att flytta sig då när man fick koppla i den där. För det fanns spel i dom å förresten, men det var av mindre fabrikat, men det gick å spela med dom å, det var väl nån lina på en 6-700 meter på den å. Å då gick det att koppla om ser du ifrån motorn så han drog det där spelet. Då var han kraftig ser du, för han orka inte bogsera så mycke med bara propellern med en sån där. Han var väl på en 12 - 15 hästar. Det var såna där kul... vi

säger, det har du väl sett. För hade dom för stum lina ut-

- Hur länge kunde ni vara borta på sjön innan ni kom het?

- Hela veckorna.

- Jaså det var en vecka i taget?

- Ja, å det hände att vi for hem ibland, men låg vi ute i Sör-Dellen då vart dä förlångt te å komma i land å hem. Det var så otjänligt.

- Hur lång tid tog det att dra det där tvärs över här?

- Till Norrbo? Ja, var det tjänlig vind och det var en utav de här större båtarna, jag vet inte, om det var 7 moringar emellan här, då gick dom över på en natt. Börja vid 6-tiden på kvällen så var dom nog framme till 6-tiden på morron. Men då skulle det vara tjänlig vind. Det fick inte bli nå mycke krångel då, så dom vart hängande på nån moring nåt tag då. För då vart dä stopp förstås. Dä gick inte dä. För dom kunde inte spela i vilken motvind som helst förstås för då gick de ur. ... men då kröp länsen under virket så då gick virket ur. Å då var dä förlorat. De hände ju många gånger att dom låg i sjö å storm på det där viset och det gick ur. Å det hände att dom var tvungen att släppa bommen också för dom klara inte å hållan. Dom hade inte grejer så det stoppa å hållan. Dom var ju tvungen att försöka komma därifrån på nåt sätt, men det var ett problem att försöka komma därifrån på nåt sätt, det var ett problem att komma lös från bommen förstås, för dom satt ju fast i moringen å. Dom var ju tvungen att ha så ställt förstår du att dom hade lina på rull som var påspelad så mycke så dom kunde fira av att komma fram å koppla loss båten från moringen å sen ta lös från bommen för dom var tvungna att

ha nåt å reservera sig på. För hade dom för stum lina utspelad helt då var dom lurad förstås, då hade dom ingenting att klara sig på. Det gick inte att spela upp sig till bommen om man var så där stor å det vart storm ä, utan dom var tvungen att ha lite reservlina kvar på rullen så dom kunde köra fram å ta loss båten ifrån moringen. Sen var dom på det klara förstås då te å backa ner å kroka ur, veva ner sig dit, det gick ju då på de viset.

- När ni kom fram till dom där bommarna, fick ni hjälpa till å lasta upp det också, eller ni bara lämna av bommen eller?

- Dom la in det i ett nytt magasin nere i Näsvisken då förstår du, där fick dom lägga in et. För där hade dom ett upplag på ett par tre timmerbommar. Å därifrån tappades det ner ut genom, då var det nytt manskap som tog vid där å hade hant om tappningen. Då bar det iväg ut genom slussarna å ut genom kanalerna å ut i Forsa-vattnena å ner till Iggesund direkt. Då var det sjöar sen då som dom hade spelbåtar å drog ner igenom å många sträckor gick det ju själv å i flottrännor å så där emellan sjöarna. Å en del skulle ju till Håstaholmen då, timret skulle ju dit då, så då gick det ju på de där hållet då förstås, å massaveden han skulle ju ner till Iggesund. Så då tog dom den tid å skilde på det där då nere i Forsa-vattnena då för det var en å som komma neråt Saltvik, där gick timret å det där andra gick på Iggesund massaveden. Man måste ju skilja på de då förstås. Å så var det väl nån båt, bogserbåtar som drog virke från Saltvik till Hudiksvall då förstås till Håstaholmen. Så det var ju väldigt omstän-

digt det där.

- Så ni åkte tillbaks tomt igen å tog en ny bom då.

- Ja, det gjorde vi. Båtarna gick upp med tomslanor tillbaks ser du till Norrborn, för de tappa virke ur norrsjön å ner i sörsjön ner genom norrborn. Där tappade dom virke. Det fick rinna själv ut genom där. Det gick medströms där se å då gick verke ner själv. Å det tog ungefär en natt te å tappa ner en bom. Det gick fort då förstår du så gick fulla ån med verke så mycke som det på nå vis rymmas å med riktig vind. Om dom hade lite nordlig vind ser du som låg på så gick det kvickt. Ja, dom öppna å då bar det iväg ut med dom. Å då var det alltid ett par man som såg till att det inte hängde upp sig på nåt sätt. Å likaså stängde för både uppe å nere där när det var klart. Å när båten kom å skulle hämta då körde han in i verke med slanorna för fullt in i timmerbommen å rinna. Om det inte var vind så det gick å tappa ur det. För nere i det där magasinet i norrborn där var det nog virke för tre såna där storbommar som låg där. Å var det otjänlig vind gick dom in med en båt å drog slanor med å ringa själv å så öppna dom å körde ut på det viset. För han var ju överbyggd propellern ser du så det var ingen risk att dom vart fastnandes utan det var ett skydd ikring propellern. Annars hade dom kunnat få verke in i propellern å kört fast på det viset, men då klarade dom sig ser du om det var så gjort. Å sen stängde dom för sen dom hade kommit ut.

- Hur många var det här ifrån Moviken som var engagerade i flottningen jämte dig.

- Ja, det var två ifrån Fönebo å härifrån sista året hade jag två man med mig härifrån. En ifrån Annebo å en ifrån Skorsvea. Å så var det två ifrån Fönebo. Å så brukar det alltid komma någon ifrån Delsbo med ibland å. Det var olika det som det passa. Som vi vart hop-

satt gängena.

- Men det var liksom en ledare i varje grupp?

- Ja, naturligtvis, det måste vara en med som hade ansvar å hade varit med förut å visste hur det skulle gå till. Det gick inte på annat vis dä ser du å då..

- Det är det du har varit på sista tiden eller hur?

- Ja. När jag var på den här pontonkoja ser du, jag var inte med på båten ä, men på koja var jag med. Men Hjulman han var ju med på Tammen han. Nej jag var med på koja hela tiden, alla dessa 15 år. Det var jag. 75% av allt virke som flottades genom Dellarna de kom ifrån Svåga. Det komma miljoner klampar där årligen. Det var rent otroligt så mycke det komma där. Det komma ända till 25-30 stora timmerbommar årligen de sista årena, å det var därifrån det stora partiet kom. Det kom ända uppifrån Naggen ser du, 7 mil styvt ifrån Dellarna räknat som det flottades efter Svåga. Å det där flottades ner ungefär på allra högst 3 veckor så var det nere i Dellen. Det gick fort det där förstår du när det komma ner i Svåga å så var det ju folk efter alla, hela sträckan då förstås som följde med då å sååg efter att det inte vart bröter som fastna hop på stenar å det var ju en liten konst med det där. Dom skulle vara med några år innan dom vart insatt i det där. Å det var folk uppifrån Brännbo å Brännås å Ångebo å Björnsarp som utförde det där arbetet. Det hade kunnat finnas en å annan nere i Bjuråker nere i Lia-hållet här som var på nerändan, men annars så var dom huvudsakligen uppifrån här. Å dom hade väl varit med sen dom var småpojkar en stor del av dom. Så vart det bröter å dom skulle rivs då måste det vara kunskap om det om det skulle gå så en inte följde med bröten å vart ihjälklämd eller drunknad. Det kunde ske det för det var väldigt med vatten i Svåga när dom flotta ser du för dom hade dämt upp då å fyllt ut i alla dammar å allting å

både Skårnsjön å Vadsjön. Dom tog vatten därifrån då å släppte på då. Dom passa på när högsta vattenståndet var, börja tidigt så dom skulle ha mycke vatten igång. Ju fortare gick då förstås. Å sen det kom ner i magasinet i Friggesund, det låg där, där kunde dom väl ha, ja jag kan inte säga precis hur många bommar det låg i det där magasinet, men nog var det väl nåt 25-tal å dom gjorde bommar på upp till 70 slaner. tre stenarna, stora block, som sett ihop med grova kättingar.

- Var du med där också i Friggesund?

- Nej, men jag var med där å vi tog bort bommar där ibland å rensade där å ser du. Men det var två man tillsatt som tappade i där om nätterna, la ut å tappa ut. För det gick inte å köra in där med båtar för det var för grunt inne i magasinet. Det hade följt med mycke sand förstår du ut genom Svåga å dragits in då med allt de där vattnet åker sand med han. Så det var sandbankar där inne där, så dom kunde inte nå gärna gå in med nå större båtar där mer än alldeles på ytterkant, där var det djupare, å sen då spelade dom de där timmerbommarna till Norrborn då förstås, Det var inte så långt det då förstås dit som härifrån. Det bruka ta en 6 å 7 timmar ibland så kom det fram till Norrborn om det var tjänligt väder så dom inte behövde krångla för det. Dom kunde ju bli fastnandes i dålig vind då å. Det kunde inträffa ju. Å så var det en del holmar å stenar. Om båten flytta från den ena moringen till den andra kunde det komma vind å slå de där bommarna kring de där holmarna förstår du. Det kan gå av å, brytas upp slanorna. Å då vart det ju ett jädra elände. För de fick dom passa sig väldigt roga för. Men dom hade moringar sick-sack så här så dom kunde ändra efter vinden, som vinden kom, så flyttade dom ut tills det kom å la på från det hållet, å kom det från det här hållet kunde dom ta en moring åt det här hållet så dom hade utplacerat på det viset för å klara av det. förtä spel å satta i båtarna. Det

fanns inga snar i båtarna på gamla tider ser du. Å vi hade så liten

- Dellen är ju väldigt djup, hur gick det å ordna såna här moringar
då?

gick för hand i det oändliga. Då kunde en få hålla på i flera dygn

- Då körde dom ut på vintertid. till nån gång på, ja, närmare 30-talet.

- Då måste dom ha legat långt ner då. där då förstås. Ja, det var

- Ja, dom låg på botten dom. Dom borra hål då förstås å mätte hur
djupt det var. Å sen så kopplade dom ihop slaner sen de hade fäst
ihop de där tre stenarna, stora block, som satt ihop med grova kättingar.

Borra hål i dom å slog i spikar å kättingar emellan dom. Å sen så
fästa dom en slana med ändan i den där kättingen å så skarva dom på
med slaner tills dom komma upp till vattenytan. Dom visste djupet
då när dom gjorde det. Å så fick dom ligga på isen då tills isen
smälte å så fick dom sjunka rätt ner där. Å det gjorde dom ju natur-

ligtvis. Å slanorna flöt upp så hon kom upp för användning hon. Ja,
det kunde vara nåt tillfälle när dom drog ut nån sån där med en båt,
men det var ju väldigt otjänligt på sommartid. Det var inte gott att
börja på å dra ut såna där block. Å få dom till dit dom skulle vara.

Nej, dom utförde det där på vintern. Dom var till Sjölander då å
satte ihop såna där stora stenar. Gick å leta ut då. Han var alltid
med på det där förman som var för flottningen. Han visste ju precis
hur dom skulle vara. Det var ett visst avstånd emellan. Det fick

inte vara mer än en kilometer å inte fullt dä förstås. En kilometer
spellina på dom stora båtarna, men det måste vara lite mindre, man
hade inte mer än en 8-900 meter emellan för dom måste ha lite kvar
på varje spel. fort det vart isfritt. Det tidigaste jag var med å

- Har flottningen gått till på samma sätt så länge du kan komma ihåg
tillbaks?

na skulle dras upp dom varande i båt på land. Det var

- Nej, när jag var med på 20 då fanns inte nåt sånt där ä. Nej, de
där moringarna tillkom på senare tid dom. Det var en flottchef som
komma på det där ser du. Å dom köpte spel å satte i båtarna. Det

fanns inga spel i båtarna på gamla tider ser du. Å vi hade så liten tillgång till båtar då. För då var det bara handkraft. Det skulle draggas för hand i det oändliga. Då kunde en få hålla på i flera dygn å bara dragga. Det där kom nog till nån gång på, ja, närmare 30-talet. Men det var ju en väldig förtjänst det där då förstås. Ja, det var en rationalisering som var mycke bevänt me ser du. För då behövde dom aldrig följa med ett helt gäng med en timmerbom utan då fick dom sköta det där som hade båten, två man på båten. För i gamla tiden var det tre man när dom hade ångbåt bara, men nu vart det ju motor-drift, då fick dom vara på två bara, för varje skift. Å då fick dom svara för de där. Å det var ju folk som hade hållt på med i många år dä. Det var en som hette Rask, han har ju vart med sen han var liten pojk han, han var några år yngre än jag är han. Han körde den där Dellen han en, å sen var det nå Forsa-bor, annars som körde, se. Du förstår att när dom hade ångbåt då skall en ha en viss rättighet om en ska få köra. För vem som helst får inte ha ansvaret för en sån om dom inte har nån kunskap om ångpannskötsel å så där. Men har dom en motor då blir det nå annat ser du, då är det inte så kinkigt med rättigheter heller. Nej, man fick inte köra en sån där båt med ång-drift om han inte var hemma på å hade lite undervisning på det. Å det var ju riktigt, för det var ju stora risker med det om dom inte förstod sig på det. Det var dä.

- Det var väl hela sommarhalvåret som ni höll på med den där flottningen där nere.

- Det börja så fort det vart isfritt. Det tidigaste jag var med å börja, det var den 28 april. Å så fortsatte det tills på höstsidan för slanorna skulle dras upp dom varenda höst på land. Det var emellan 2-3000 dä. Som skulle dras upp. Å det skulle göras med handkraft en hel del, å ibland hade vi häst å köra upp dom. Det var

ackordsarbete det där att köra upp de där slanorna, för dom skulle torka då ser du. För dom torka ju väldigt om det var fint väder på hösten då. Å likaså på vårn innan dom vart utkörd igen, för när det var virke på isen då ringa dom ... slanor å körde ut med häst å körde på isen ser du å lag kring. För det gick inte å görat sen det vart sjööppet, för då for ju virket kring alla stränder. Det skulle vara gjort innan sjön gick upp ser du. Å det där tog ju en bra lång tid det för det bruka alltid vara en 2-3 gäng som körde ut såna där slanor. Dom gjorde det med häst mycke, men på slute hade dom en jeep å körde med. Det gick ju fortare det förstås. Å dom hade upplag då, ja vi hade ett i Hallbo, ett i Fjördgata å Björsbo å Fönebo å här å Skorsvedja å Pipstigen å så i Västansjö å så i Sjövik det var i Norr-dellen det där, å så hade vi i Syltvik. Det var ett 50-tal det bara. Största upplaget var i Björsbo å Fjällgata. Där bruka vi alltid få ta en 175 å närmare 200. För det var mycke virke ut därigenom. Å i Hallbo var det väl också nåt hundratal. Å härnere var det väl en 150 vi körde ut här. För vi bruka köra ner nya slanor här på vintrarna ibland som vi ställde i ordning. För det brukade alltid gå bort en hel del på sommarn, äldre slanor som gick sönder, då var en tvingad till att tillverka nytt. Dom tog det utav granskog. Då skulle dom vara barkade å ligga på land då ett tag å torka förstås så dom flöt bra. Då skulle dom borras å sättas på smide innan dom kunde användas. Dom satte på om vi säger plåtar utanför de där hålena, annars vart dom ju förstörd om det inte var nåt som skydda de där när kättingarna drogs igenom å likadant när det var bultar igenom. Å en sån där slana som var riktig om dom hade tur kunde hålla en 20 år. Ja, det gjorde dom om hon inte komma i skada så hon vart avbryten eller nå mot nån sten, det kunde gå lätt, det var ingenting dä när det vart ström då förstås å dom vart kländ mot stenar å timmer då. Å då bröts

dom ju av som tändstickor. Jag vet ut genom här, isen förstår du, när han gick på vårarna å det var riktig nordvästlig storm så kunde det vara såna här stenar som sköts för emot land. Sån kraft var det i en. Å då smällde de där slanorna av då förstås när isen kom å spände på .Å till och med smide small av, å då är det ju en ohygglig kraft när den där isen kom. Sen det en gång kunde röras. Det vart öppet då på en del håll, å då fick den rörelseförmåga å då vart det ju väldigt tryck på den. Jo, jag vet att vi kom dit ibland sen dom hade lagt ut såna där slanor. Dom var uppklämd på land så dom stod på ända som kranar i marken. Ja, direkt. Det var ju ingenting förstås när det där kom å vräkte på då. Se vatten å is det har ju en väldig kraft de när det kommer igång.

- Hur var ni klädda för att stå emot all väta?

- Vi hade sjöstövlar som nådde hit. Så vi fick trulsa med då förstår du på våren när vi tog ihop timmerbommar. Å så kunde man få trussa bra mycke annars då å. Försöka hålla ut virke för stenar å så där när vi skulle ta ihop en timmerbom å knäppa ihop en runt. Å då var man tvungen att gå efter land förstås, å då gick det inte att gå i vanliga skor då utan då hade man ju sjöstövlar som nådde hit. Men dom var ju väldigt praktisk dom, så det gick ju å dra ner dom om man ville å, vika av skaftena, för dom var mjuk ända hit ner, där vart det ju en styvare sort då. Men i gamla tider när jag var med på 20 då använde vi bara träskor.

- Träskor? Men vad blöt å kallt.

- Ja, det hjälpte inte. Då var man bara unga pojkar ser du å då hände det många gånger när vi skulle i land att det var ingen som ville ta båtarna, utan vi hoppa i å sam iland med kläder å allt. Det var på sommarn å varmt då förstås. Ja, kasta träskorna i en båt då. Det var alltid nån äldre som inte ville hoppa i som rodde då, då fick han

ta. Ja, det var ett jädra fyr. Man var ju bara 19 år då, det var ju lek i allting då. Ja, sen en kom då å skulle äta å så där, det var bara att riva av sig de där blötstrumporna å skorna å lägga ute för det torka ju på matrasten, om det var varmt. Det var ju väldigt praktiskt dä. Jo, träskor använde vi i skogen på sommarn å. Ja, det var ju väldigt behandigt dä förstås, å svalt å skönt. Men det skulle vara en väldig träning te å gå med dom innan han komma in i det. För annars hade han brytit av sig fotleda. Å lika så var det vid flottningen å. Nej, det var nog bra mycke mera ansvarsfullt då å flotta efter Svåga än i Dellarna. Dom fick nog vara med på lite utav varje å ta risker dom.

- Dom som höll på i forsen?

- Ja, åka i de där båtarna då å utföra arbeten, det var inte att hoppa på det för nån nybörjare som inte hade varit med å sett hur det skulle gå till dä, för då hade han kunnat ha åkt för sista gången. Jag ansåg nog att det var ett riskfyllt arbete många gånger. Ja. Å jag kan inte begripa förstår du, eller förstå, när dom fick löst allt de där virke efter Svåga. Du förstår vilka mängder.

- Ja, fantastiskt.

- Det hände, jag tror det var ett par gånger det var över 30 bommar, så det var miljoner klampar årligen. Men det var en lång sträcka dom tog på å förstås, det var ju en 6 - 7 mil, det var väl över 7 mil till Naggen, det var väl nära 8 mil, å ända uppifrån där kom det. Ja, men dom har nog klått skogen hårt där å på senare tid. Det vart sen det vart motordrift som det vart så där chyggligt med virke. Å dom har den uppfattningen dä förstås att det ska bli billigare med bil, men det kan jag inte förstå, för den som säljer virke åt dom får betala flottningskostnaden själv, det drar dom av, ja, en viss procent. Å det kommer ju inte på många ören på kubikfoten på

flottning ser du. Jag tycker det ska bli dyrare med bil, så att köra ända uppifrån Naggen å där, en sån där lång sträcka, å uppifrån Härjedalen.

- Så nu är det ingen flottning allts, nu kör dom bara bil?

- Ja, jag tycker det ska bli väldigt dyrt. Men det är väl uträknat på nåt vis det förstås.

- Ja, det tycks väl som om det skulle vara det, men jag såg i en tidning att vägstyrelsen börja lägga sig i det där, dom kör ju sönder vägar så ohyggligt, för miljoner. Ja, det är tunga bilar som kommer. Dom tala om på radion i går, det var en timmerbil som skulle köra lite på sidan om fram efter nån smal väg å kom för långt ut han sjönk rätt ner. Den vägen stoppade inte för såna där lastbilar.

- Ja, dom väger ju hemskt mycke.

- Ja, med släpvagn å allt så är det väl en 30 ton kanske. Å då ska det vara vägar. Ja.

- Hördu du, den här Tammen å Dellen, dom här båtarna i sjön vi talade om vid flottningen, att dom kunde använda, dom användes väl till väldigt mycke andra transporter också?

- Förut så gick Tammen tara med malm. Han drog malmpråmar. En sån här som står vid sjön har du sett. Dom hade 6 såna där pråmar, två gick jämt efter båten å två för lastning å två för lossning. Ja, han kunde gå två resor till Näsvisen en del dygn. Å så drog han kolved ifrån Friggesund som flottades till Svåga å hit i gamla tider. Dom frakta ner kolved hit. Dom högg sånt å efter Svåga. Flera tusen kubikmeter årligen. Så han gick å drog sånt å ibland. Å så skulle dom få ... efter sand. Dom använde sand också i masugnen ser du. Det var en sandbädd ifrån själva masugnspipa å ner mot väggen å framför kokiller- na där järnet rant ut i, för allt järn rannt i sand. Å det minkade undan för undan, brändes upp på nåt sätt å följde järnet å, så dom

måsta köra in ja, ett par hästlass dagligen, å under vallon, när dom gjorde vallon då fick dom göra in mera å, för då så vart vallongösarna gjord i bara sand ser du, å då torka sand ser du att han försvann mer å mer, å då var dom tvungna att köra in nytt å fylla på ideligen. Det gick mindre sand när det var exportjärn, för då var det bara en ränna men då det var vallon då var det bara tre för dom bara gjute de där styckena i sand då. Dom var ungefär så här djup dom å så var dom halvrund så där, å så skulle det slås stämplar i sån där sand så dom var märkt varenda gös.

- Så det gjordes i sanden, stämpeln?

- Å så gjute dom lite av varje här. Det var alltid nån som bruka gjura. Dom hade modeller å gjute då. Såna håller å allt möjligt. Gjorde nya kokiller å. Å till å med det fanns dom som gjorde brännmärke. Gjute såna. Med namn i. Det var ju nästan varenda människa hade ett brännmärke på det han ägde å hade. Ja, bolaget till och med hade det. Det finns nån spade här än har jag sett som det står PAT på, Per Adolf Tamm. Å här nere stod det Movikens Masugn. Så det brände dom på när dom hade jordbruket själv på skyfflar å allt möjligt. Dom märktes så att folk inte skulle kunna ta dom inte.

- Det hade människorna här också på sina privata saker?

- Jadå, dom hade sina egna namn, så det var många som hade såna, nästan varenda en. Dom ritade det där i kol, de där namnena, å sen så satt dom ner det där i sand å så hade dom en järnten som dom stack ner så här, å så gjorde dom en viss storlek på det där då förstås, det vart ungefär en klump som var så där lång, det där brännmärke, å det berodde på namnets storlek å. Å så här grovt ungefär, å så satt en ten i de där då så man kunde sticka in den där i en brasa å hetta upp en. För det skulle vara hett innan man fick de till å bli nånting, men då brände man fast det på det sättet. Jodå, det gjordes många sådana

där här.

- Var det smeden som skötte om det där?

- Nej, det var en hyttdräng som brukade göra det där mycke extra. Han kunde tillverka dom hemma då förstås på nåt friskifte å så gjute han här då. Å så alla såna där käftar om krossen ser du, som dom krossa med. Dom var räfflad dom, dom gjute dom själv å. Ja, det gjorde dom. Det var allt möjligt dä. Å de där kokillerna dom var ju stora dom. Dom var, ja, nästan så bred som mattan här å så här lång ungefär.

- Jaså var dom så stora?

- Ja, å då var dom upprutade ungefär som mattan här, fast mindre format, å så var det en kant emellan, dom var avbalkade då ser du, så att det skulle gå å slå utav det där järnet, för då vart det ju tunnt där då, vid balken. Annars gick det inte å få åv et se.

- Slog man av det mens det låg å hade kallnat i formarna då?

- Nej, krama upp et först å så hade dom ett par stycken som dom la tvärs över så det vart tomt under. Då vart det lättare å slå ser du. Nej, låg det stumt platt då var det värre, då gick det nästan inte, det skulle bli ett sorts brott på det om det skulle gå bra. Å då berodde det på, var det helgrått järn då var det hårdslaget, det var olika utseende påt se, å ibland var det halvvitt å vitt, å vitt järn var väldigt skört dä fort dä. Det gick väldigt fint att slå utav det, men det var sällan att det var vitjärn. Det där berodde på malmingen de då. Om dom skulle ha vitt, halvvitt eller grått. Det reglerade dom med malmingen. Å likaså med värmen ifrån apparaten i pipa, det var det som påverkade det. Så det var lite knep med det där. Det var masmästarn som avgjorde det där med apparaten vi kalla. Det var där värmen cirkulerade ifrån. Å han ställde in den eftersom dom skulle ha järnet. Men grått järn det var väldigt segt det å hårt att få utav. Då måste man använda den här klotkula

som står här ute ser du, den har du väl sett. Med en ögla i. Dom hade ett spel på den, å så en sax som löp i den där ögla å så var det ett fäste med ett rep i så när man hade spelat upp den ungefär, ja, 15 meter, 10-15 meter då röck man utav det där då så då slog den där klotkulan ner å slog av järnet.

- Behövdes det så mycke kraft?

- Ja, så det kunde bli hopgjutet då ibland att det skar när dom tappa- de i ser du att det rannt över och kom på samma ställe. Å då vart det en väldigt tjock klump, det var ju omöjligt att slå sönder med en slägga bara, men med det där gick det då. Då var den tvingad att gå sönder. Å då kunde dom ta ett par varv på varandra med det där klota, så det vart ju många bitar på en gång. Det var ju väldigt omständligt det där. Det tog ju lång tid att hålla på på det där viset.

- Händet aldrig några olyckor med det där klotet?

- Nej, inte vad jag vet.

- Det låter hemskt otäckt.

- Å det där använde dom när dom klota sönder nåt skrojärn här. Dom hade en ställning ute här ett tag, det var en firma som var här å köpte skrojärn å grovt elände som man var tvungen att klota sönder för att få härifrån. Å då klota dom sönder med den där. Det var så det uppkom det där egentligen från början tror jag. Dom hade den där klotställningen i närheten utav affärn. Emellan affärn å där kaffea står. Där var det en sån där klotställning. Det var en firma som var där å hade köpt sånt där grovt järn som dom sålde då.

- Inträffade det olyckshändelser överhuvudtaget i masugnen?

- Det var sällsynt. Det kunde fäl inträffa att det var nån som brände sig eller så, för du vet när dom tappar slaggen, då kunde det hända ibland att det var nån sten som exploderade sen dom hade fått den färdig å kastad därifrån, tog den ur mått å drog den åt sida.

Då kunde den explodera sen. Det var en sorts slagg som man säger att den liksom jäste. Såna stenar kunde explodera. Det hände mycke sånt under tiden vi gjorde vallon, för då vart det dålig slagg, väldigt, det vart en annan slaggsten när dom gjorde exportjärn. Då vart den mera blå då, men den här under vallon då vart den nästan gulaktig, det var malmningen som gjorde det å se att det vart så där dålig slagg då, för på exporten ser du, du ser de här murarna, de är ju tegel ur masugnen dä, det här har stått som lagård här nere förut dä, å sen använde dom väl en ny lagård igen. Den där är urgammal, urgammelt tegel det där.

- Å sånt tegel håller så bra?

- Ja, sånt där tegel gjorde dom när dom gjorde exportjärn då, då fick en blandare ösa i lösa småstenar utav gammal slagg med i botten på formarna, då gjorde dom dom ända kraftigare stenarna. Man säger att dom häver procent sten i när dom gjuter, det är nåt liknande, det har du väl sett? Då blev det kraftigt tegel. Dom här är ju av väldigt kraftigt slag dä. Nej, dom har väl kanske, det var fäl förhållandet att dom skulle sälja båtar, de här större bogserbåtarna men jag vet inte om dom har fått sålt nån. Dellen han har då stått nere där. Han hängde på en moring ett tag, å Tammen den hade dom väl i närheten utav kajen, så det var väl några småpojkar som har varit där å ramponerat han å väldeliga.

- Ligger han i Näsvisken han?

- Ja, dom ligger där. Men en mindre båt på Norr-Dellen, den tror jag dom tog till Iggesund ett tag. Att den där Rask hade varit där å bogserat nå virke med en. Det var fina motorer i dom. Ja, Dom byggde den där tammen, jag tror han kom på över 100 000.

- Med motordrift då?

- Ja, å nya plåtar i själva båten å, för han var ju urgammal, han hade

väl gått där i en 100 år kanske. Å Dellen å var ju gammal, men han var ju mera väl hållen han.

- Jag hörde nån som berättade att man kunde få använda dom när man skulle på utflykt eller så där.

- Ja, det är sant de, Tammen gick med den här prämen som står här nere. Å hade den lövad å så var det fester nere i Hallbo, den här Högs idrottsförening hade fest där på Norrvallen vi kallar, en stor fäbodvall på den där sidan, å då bruka Tammen få gå han med den där prämen, å då var det fullt av folk, det var ju hundratal som åkte. Ungdomar å, för det var ju inte så modernt med bil då heller ä. Å jag tror dom gick under själva krigsårena då dom inte fick köra bil då gick Tammen med sånt där. Det var innan han vart ombyggd dä.

För jag minns jag var åstad ner en gång på fest. Olga var inte med hon då, men då hade jag Birgitta med mig. Hon var liten då. Å när vi skulle fara hem vart det åska å regn. Så då satt hon inne i styrhytten. Men hon var inte nå pigg på å sitta där för det var en som satt där som var dövstum å hon var nästan misstänkt på den där, var rädd lite. Hon var från Strömbacka. Men jag stod ju där jag å så det gick ju bra. Å det var väldigt med folk på de där festerna. Ja, dom bruka börja på lördagkvällar å hålla på till måndagmorgon.

- Var det nån förening som ordna det?

- Ja, det var idrottsföreningen från Hög.

- Ja, så sa du ja.

- Jag tror det är Högsvall, Högs-bor som äger det där. Dom har ju haft fester sen å, å likaså i Bjursbo hade Norrbo fäster, men det vart slut med det där, jag vet inte varför, jag undrar om det inte var nå myndigheter som la sig i det eller vad det kunde vara, det var lite bråk om det där. Det börja på å komma lite mycke raggare å så där på senare

ovänskap å så där.

- Ja, det kunde väl inträffa nån gång ibland. De gjorde de väl, men det var väl inte så ofta det hände heller ä. Nej. Det är sant dä, men det kunde nog inträffa en å annan gång. Men i nån större skala var dä väl inte. Jodå, vi var många gånger till, vet du var älgeri är, vi cykla ända dit på danser å fester. Ja, det var inte fråga om. Jag minns det var en gång vi åkte hem från, ja, vi kom ifrån Bergsjö vi. Då kom en äldre person som hade varit på Brännåsvallen. Han kalla den där, dom kalla för Hammar-Ville. Han var från Strömbacka han spela dragspel han, tvåradigt. Å när vi kom efter en på ...skogen han kom från vägen till Brännåsvallen där vägen kommer fram vid den där stora tallen som är fridlyst som står där, då kom vi efter en där, å jag tror jag var nästan ensam å den där gången jag åkte hem. Om jag var före eller efter det kan jag inte säga, å regna förstår du, nåt alldeles hemskt, spöregna, för det var ju i högsommarn. Å han hade pakethållare fram på cykeln, å där hade han det där tvåradiga dragspelet å gick å sköt den, för han var sne å ser du, å regnet rann mitt igenom spelet. Ja, men inte var dä nå sura miner ä. Han var lika glad han. Han var änklung den där så han for på Brännåsvallen för det var ju folk där. Å då hade han varit där å spelat, för dom hade skickat bud på en då förstår jag eftersom han hade kommit dit.

- Var det fäbodvall där uppe?

- Ja, det var Dellbor som hade den. Konstigt nog, så var det Delsbovall.

- Var det många fäbodvallar runt omkring som var i drift i din ungdom?

- Ja, det var det överallt här. I Regnsjö var det ju vall, å här på Brännåsen, å Bjursbo, å så Hallarvallen, å så Dyrvallen, det var folk överallt. Ja, det var ju på ungdomshöjd, lite då å då. Dom hade ungdomshöjd två gånger om år på såna där vallar.

- Vad var det för nånting?
- Tja, dom hade väl dans, å så hade dom bjudit dit flickor, flickor som var på vällen, det var inte annat än flickor som var på vällen, å så komma alltid några flickor dit å hälsa på vid dom där höjerna, å då kom ju massor av pojkar då förstås. Å där var dans hela natten dä. Det var ett fritt liv dä. Men nu är det slut på det där. Det hände ju aldrig att de var nå bråk där. Flickorna som var på vällen dom bjöd på kaffe å mat å. Ja, det gjorde dom, det var inte fråga om de dä. Å mjölk för dom ville ha.
- Finns det nån vall som är i drift fortfarande här i närheten?
- Nej, den sista som var i farten det var nog Hallarvallen, men dom har slutat där å. Han ligger ju här nere han. Den har du väl åkt om tänker jag. Det sitter en tavla här inne på semesterhermet som är målad efter den. Det gör det. Det är en fin vall, han ligger fint till. Han ligger högt å har utsikt ner mot Dellen. Det är Norrboar som rör om den, å Bjursbo är det å Norrboar å likaså Dyr- när vällen är dä Norrboar men Nåsen å Regnsjövallen är Dellboar. Det när är dä. Men det finns ju vallar på Dellbosidan, men där har jag aldrig varit å. Ändå längre tillbaks fanns det en vall där uppe om Förnebo som dom kalla för Bastvallen å Lychevallen, men den var borta före min tid dom. Det skedde väl nån gång på 1800-talet att det dom var där. Det var Norrboar de å.
- Alla arbetare här som hade kofödor. Dom hade aldrig nån vall dom?
- Nej, det hade dom inte, dom hade korna på skogen dom.
- Det räckte bra ändå?
- Ja, det fanns väl kanske närmare ett 50-tal såna där kor. Det var kor i varenda kåk dä, dom kunde två å nån.
- Å det hörde till kontraktet alltså?
- Ja, dom betalade en viss summa för det där årligen, det drogs bort

tror jag 25 öre om dan på arbete.

- Å då fick man ha kofödan?

- Ja, å ingen hyra på nån lägenhet eller nå dä. Men då var det ju primitiva bostäder också. Det fanns ju varken vatten eller nånting.

Nej, det fick man hämta ute. Vi bodde borta där, du ser där som de här villorna är. Där som ambulansen är å, där bodde jag i min barndom. Vi hade ko jämt där när mor leva å vi bodde där.

- Var det din mamma som skötte om djuren då?

- Ja, det var det, vi bruka alltid ha två.

- Kan du berätta lite om det arbete man fick lägga ner på den där kofödan för att bruka jorden då?

- Ja, det var ju så då att man fick låna en häst här utav bolaget å köra i åkern med många gånger, annars fick man vända sig till nån arrendator om man inte fick låna nån här. Å när köroxarna fanns fick man ta en sån å köra med i åkern. Å så bruka man alltid få leja nån arrendator som var där med slättmaskin när den tiden vart. Å när man skulle sätta potatis fick man alltid leja en häst förstås, men när man tog upp den där potatisen det fick man göra för hand förstås, det var inte vanligt med nåt maskineri ä. Å många gånger fick man ju gå å bära de där hö upp till lada. Det var inte sak där att ha häst eller nå. Det skulle bara gå med handkraft å det var inte alla gånger det gick att få låna en häst heller. Det var svårt att köra med en oxe å komma, ja, det gick bättre att köra i åkern med en. Då fick han gå på samma ställe mera, det var mera svårt att hålla på å köra upp å ner så där, för han kunna tröttna på de han. Ja, men fick inte vara säker på en. Det fanns en del som det gick med, men inte alla ä. Det var olika temperament i dom.

- Odlade ni säd på kofödorna med?

- Ja, kornsäd. Å du förstår de att när Hjulman å jag gick i skolan gick

en varannan dag. Då maldes den där säden i Friggesund i kvarn där. Det var en som heta Forslund som rådde om. Då hitta på där att ha en stor ...kälke å vi fick gå dit med en säck varannan vecka, ibland från vårt förråd å ibland från Hjulmans varannan vecka. Hjulman å jag gick å drog det där på en stakkälke till Friggesund, fram å tillbaks. Fick inte springa kring backarna ser du. Det fanns inte nåt annat arbete men då hittade dom på det där. Jag minns att jag vart så stygg en gång när vi var på väg att vi var tvungen att lämna in i Hästnäset, den där vita gårn som står där mitt inne i skogen där ensamt. Vi var tvingad att lämna det där, för det snöga så olyggligt, å på den tiden kunde det gå nästan ett dygn innan dom kom med de där hästplogarna så vi orka inte gå längre. Nej. Det var första gången jag såg en järnspark så var det i den där kvarn. Det var en smed som ställde i ordning medarna å där svarva dom trä. Så provade vi en järnspark där. Det var första gången jag provade en järnspark. Å det var nåt enastående.

- Det gick mycke lättare då?

- Ja, men innan man kom in et. För man hade det för sig att när man hade träspark var man ju tvungen att streta med foten å styra, men dä behövde man ju inte nå annat än å styra med stakarna, det där var nåt enastående dä. Ja.

- Cykeln, när börja den komma?

- Det var nog nån gång på, kring 14 jag fick min första cykel. Han på affärn här tog hem två Husqvarnacyklar, en åt Hjulman å en åt mig. Å du förstår när en kom hem på kvällen å hade vi kört kol på dan. Då komma dom med båten på prämar hit, men då var det så bestämt att de pengar man tjäna skulle man lägga på den där cykeln å betala den själv. Det var amen dä hemifrån att de skulle man gå in för. Å de lova man med glatt samvete.

- Dom var väl rätt dyra då i början cyklarna?
- Jag minns inte, men jag tror att han kosta 140 kronor.
- Det var mycke pengar då.
- Ja, det var mycke pengar då. Det fick man väl arbeta för en hel sommar alla gånger. Å vi fick dom där en kväll här nere vid sjön. Å då hade vi kört kol på dan Hjulman å jag, men vi hade inte tid å tvätta oss utan vi rev av papperet å så åkte vi ända till Friggessund så sotig vi var bara för å prova.
- Var det inte svårt att lära sig åka då?
- Nej, det kunde jag förut ser du, för vi hade tjuvåkt på nån cykel som var hemma där. Jag minns det var en som hette Anders Gill som hade cykel förut å då var jag väl en 10-11 år å han bruka komma hem till oss på söndagar, å då hade han cykeln bakom kåken i skuggan. Å den där for jag å tjuvåkte på då å Hanna, systemen min, var med. Å så ställde jag till i medlut förstår du å det gick fort då å jag förstod inte å bromsa utan jag körde stutt i staketet. Jag hade ju kunnat kört ihjäl mig, Men det var en gammal kraftig cykel så det syntes inte på den heller. Ja, se ungar. Det gick inte att låta bli den där cykeln, det var för frestande. Å så var det alltid nån som hade cykel som komma häråt, å vi hade äppelträn å det var ju inte så vanligt. Då bruka jag byta ett par äpplen mot å få låna cykeln. Ja, man tog till den råd man hade. Jag minns vi for å träta ibland mor för att vi åt så mycke äpplen. Dom skulle säljas dom förstås.
- Stod det äppelträn på alla ...?
- Nej det gjorde väl inte. Här var det bra mycke äpplen, där arrendatorn bor, han bodde där då Isidor Öberg, morföräldrarna, dom hade några äppelträn. Han var uppväxt med sina morföräldrar han.
- Ja, det har han berättat.

- Jaha, jag förstår dä. Han var ju väldigt omtyckt där han ser du. Jag bruka reta honom nu å fråga, har du råd å hålla dig med såna matsäckar som mormor la i. Vi var i lag i skogen ser du, så jag såg var hon la i.

- Fick han gott å mycke då?

- Ja, han hade en full plåtlåda full, du får inte skvallra ä, i den här storleken. Det var syltor å då var korv å ost å allt möjligt. Varenda dag lika. Å jag förstår inte hur dom hade råd att hålla en sän där kost. Å han var väldigt lagrad han ser du så han bara for å smaka lite. Bortskämd ser du, men han erkände att han inte hade råd att hålla en sän där kost nu ä. Det hade vart hemskt dyrt nu dä. Å det var inte en sorts sylta å korv heller, utan det var flera sorter. Varenda dag lika, det var inte bara vid nåt tillfälle.

- Hade dom det så bra ställt då?

- Tja, jag vet inte jag. Dom hade nå kreatur dom ä, å hon var väldig te å laga mat se. Det var en del gamla tanter som var väldigt styv på det. Intresserade om man säger så.

- Vad var det för mat du åt hemma tillexempel, som var vanligast som du kommer ihåg?

- Det var olika dä, mycke när vi var i skogen ser du så var det ju pannkakor å plätter å så där, det gick ju inte å ha vad som helst i skogen ä å laga i matsäck ä. Men hemma var det ju blandat, grönsaks-soppor å nåt sånt där å potatis å strömming å. Båten hade strömming med sig, ja, ett par tre gånger i veckan. Det kom från järnvägen upp till Näsvisken, å så tog han lådor med sig hit då å sålde dom här vid sjön. Å när han hade strömming då signalerade han två gånger så dom skulle veta. Ja, då var det ner å få ett mått.

- Det var ju behändigt.

- Det fanns ju ingen som for omkring å sålde strömming här ä på den tiden, det fanns inga bilar förstås. Men på vintern då kunde det all-

tid komma nån å sälja färsk sill å så där med häst, men det var ju mindre aptitligt, det tröttnade man fort på, men strömming gick ju å äta i många år i olika inrättningar.

- Var det många andra handelsmän som kom resande?

- Det var såna där som for ikring å hade hästar å körde, å så hade dom liksom stora boxar på vagnarna som dom hade fullt med kläder utav alla möjliga sorter, tyger å. Det bruka alltid stå här nedanför där som Törnrosa har, där på plan stod dom, 3-4 stycken. Dom kom en gång i månan det gjorde dom, å så var det en som heta Jakobsson som bruka hålla till här uppe som Olga köpt, där masmästarn bodde. Han hade sitt tillhåll där. Man jag vet inte. Dom försvann dom där så småningom, dom dog väl ut.

Uppgifter av Olga och Herman Erlandsson, 10/8 1969.

har t.ex. in-
ffat att hästar
nat vid Pip-
t eller steg-
sig då de
t något.

Då personer i Skärås avlidit, forslades de till den stora stenen vid Pipsteget, där de fick ligga över natten för att nästa dag bäras vidare till kyrkan. Senare har det spökat vid denna plats. En man vid namn Trygg var osams med f rätta-re Hemlin i Moviken. När Trygg var i militärtjänsten fick han höra att Hemlin avlidit. När han senare var på väg mellan Delsbo och Moviken och passerade kyrkogården i Bjuråker, tänkte han hämnas Hemlin och ropade att om han kom fram, så skulle han få. Men under vägen hem märkte han att han inte var ensam, Hemlin följde honom och försökte locka honom till sidan av vägen. Trygg gick nämligen mitt i hästspåren, vilket ansågs vara bästa medlet vid dylika tillfällen. Mitt för Pipsteget ropade Hemlin att han skulle komma, men då Trygg därvid svor åt honom fick han se en ljuslåga slå upp! Trygg gick in i en gård efter vägen och berättade vad som hänt. Efter denna händelse insjuknade han i en nervåtkomma. Olga Erlandsson har hört denna berättelse av en son till Trygg. Hon berättar en annan historia om en gård i Bjuråker, där det spökar: gården hette Skräddars, det var förmöget bondfolk som bodde där, och i denna gård brukade konfirmanderna från trakten bo inackorderade. Farfadern till gårdens dåvarande ägare hade varit omåttligt rik, men så snål att han sades gömma pengar överallt. Slutligen blev han svagsint av bekymmer för pengarna och hängde sig i ett rum på övre våningen. För ca 80 år sedan var det en lärarinna, kusin till ägaren, som kom på besök. Hon skulle då övernatta i nämnda rum, men var alls inte rädd. Men då hon lagt sig på kvällen hörde hon att något krafsade under sängen och snart hörde hon ett mörrende. Hon tände då ett ljus och fick se att det låg en stor svart hund under sängen! Då hunden mörtrade slog det eldslågor ur dess mun. Hunden kom fram och mörtrade och gläfsde åt henne och slutligen gick hon ner och väckte bonden och hans fru. Även dessa fick se hunden som fortfarande uppförde sig på samma sätt. Tidigt på morgonen fanns hunden ännu kvar och man gick då att hämta prästen. Denne kom och läste över hunden, som genast försvann som ett streck! Man ansåg att det var farfar som gick igen i hundens skepnad.

Då Herman Erlandsson en gång blev på körd av en cyklist i Moviken, fick han ett sår som blödde förfärligt. Någon gick då till Sara Nyström. Vad hon då gjorde är ovisst, men det slutade blöda! Hon kunde stä blod.

Olga Erlandsson har av en gammal tant lärt sig att läsa bort getingar. Hon kan också en ramsa som verkar på en ~~person~~ person som t.ex. vrickat foten och har med gott resultat praktiserat ramsan. Den handlar om Jesus, åsom går på en hed, varvid hans fåle vrickar foten ur led. Jesus kommer ner och botar foten genom att läsa tre namn. Dessa namn får Olga inte yppa.

På 1920-talet var det ofta dans i masugnen på durken vid rostugnen! Detta hände mitt under arbetets gång och på flickornas vita blusar blev det svarta märken efter karlarnas nävar! Albert Pettersson spelade ~~fick~~ dragspel till dessa danser.

Alla barn fick leka hur mycket som helst i masugnen och gjorde det också. Nedanför rostugnen stod en bänk, där arbetarna satt och vilade. Småpojckarna köpte stora påsar, fyllde dem med vatten och kastade ned på dem som satt där nere!

A propos dansen vid rostugnen bör tilläggas, att det vid denna tid var förbjudet att dansa i lokalen.

Vägen mellan änkhuset och kolugnarna i Moviken kallades "långtjevägen". Den var inte alltid så noga plogad vintertid utan gummorna fick trussa på bäst det gick. Den ved de eldade med låg utomhus och de blev genomblöta då de bar fram de ofta sura eller isiga klabbarna.

Då gick det undan när där

- Ja, neråt gick det undan väldigt

- Men hämt det var värre det förstås?

- Ja, då fick han gå då förstås.

- Kommer ni ihåg nånting av er mamas arbete i hemmet?

- Ja, när vi växte upp var det ju, vi gick ju fram till skolan här då

en smuttiga Oskar som for till Amerika. Då var det bara Oskar kvar